

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська»

Вербалізація подяки в художньому дискурсі (перекладацький аспект)

Допущено до захисту «__» _____ 2019 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:
студентка групи ПРм-81
Приходько Анна Анатоліївна

Науковий керівник:
канд. філол. наук, доц.
Баранова Світлана
Володимирівна

Суми 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ	5
ПОДЯКИ.....	
1.1 Подяка як елемент етикету.....	5
1.2 Вербалізація подяки в англomовному дискурсі.....	8
1.2.1 Лексико-синтаксичні засоби номінації подяки.....	8
1.2.2 Комунікативні ситуації висловлення подяки.....	14
1.2.3 Прагматичні особливості реплік подяки.....	20
РОЗДІЛ 2 ПОДЯКА ЯК ОБ’ЄКТ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО ПРОЦЕСУ.....	23
2.1 Передача висловлювань подяки за допомогою еквівалентних та	23
варіантних відповідників	
2.2 Подяка via перекладацькі трансформації.....	30
2.3 Граматичні трансформації.....	32
2.4 Лексико-семантичні трансформації.....	41
2.5 Застосування комплексної трансформації.....	50
РОЗДІЛ 3 НАВЧАННЯ КУЛЬТУРНИХ АСПЕКТІВ СИТУАЦІЇ ПОДЯКИ	55
НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	
3.1 Соціолінгвістична компетенція як невід’ємна складова навчання	55
іноземній мові.....	
3.2 Особливості міжкультурної комунікативної ситуації подяки.....	57
3.3 Навчання висловлюванням подяки на уроках англійської мови....	61
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
SUMMARY.....	77

ВСТУП

Сучасні вимоги до ведення успішної міжкультурної комунікації обов'язково включають знання висловлювань подяки. Проте, зважаючи на присутність формул подяки чи не у кожній лінгвокультурі, мало хто замислюється над тим, які відмінності існують на мовному / мовленнєвому, а також культурному рівнях.

Концепт ввічливості, а також висловлювання подяки, як його компонента, цікавив цілу плеяду дослідників: П. Браун, Ф. Коулмас, Б. Фрейзер, Д. Камерон, Г. Каспер, Блум-Калька, М. Азенштайн, Дж. Бодман, Т.В. Ларіна та ін. [23; 26; 28; 25; 29; 9]. У своїх роботах вони розглядали, як культурне оточення впливає на те, що елементи подяки набувають характерних рис у певній мові / мовленні.

Тож присутність відмінностей у використанні та функціонуванні висловлювань подяки в англійській та українській мовах створює поле для дослідження способів їх передачі з однією мови на іншу (у рамках художнього дискурсу). Ми виявили, що сучасні праці з перекладознавства неодноразово торкалися концепту ввічливості у порівнюваних мовах, проте саме переклад висловлювань подяки у контексті крос-культурного середовища англійської та української мов залишається мало дослідженим, що і визначає **актуальність** роботи.

Об'єктом дослідження виступають висловлювання подяки в рамках англійської художнього дискурсу та їх переклад на українську мову, а **предметом** – способи їх передачі на мову перекладу, зокрема використання перекладацьких трансформацій. **Матеріалом** дослідження слугують елементи подяки, а також комунікативні ситуації подяки, виявлені на сторінках англійських художніх класичних та сучасних книг, що допомагає розглянути формули вдячності, які застосовувались у минулих століттях, та які поширені тепер.

Мета роботи полягає у детальному аналізі висловлювань подяки у розрізі їх вербалізації у мові та мовленні, способів передачі засобами української мови,

а також розгляд їх культурного аспекту, який особливо важливий для розвивання соціолінгвістичної компетенції в учнів на уроках англійської мови.

У нашій роботі були поставлені та виконані **завдання**, серед яких:

- 1) визначити лексико-синтаксичні засоби номінації подяки;
- 2) проаналізувати комунікативні ситуації подяки і з'ясувати, коли прийнято виражати вдячність серед носіїв англійської мови;
- 3) встановити прагматичні особливості реплік подяки;
- 4) з'ясувати відмінність між передачею формул подяки за допомогою еквівалентних та варіантних відповідників;
- 5) визначити, які граматичні та лексико-семантичні трансформації використані для передачі подяки засобами української мови;
- 6) описати деякі культурні особливості вираження вдячності носіями порівнюваних мов;
- 7) запропонувати, як учні можуть навчитись розрізняти відмінності у комунікативній поведінці подяки англійців / американців та українців.

Методологічна база охоплює аналіз художньої, навчально-методичної та довідкової літератури, порівняльний та дискурсивний аналізи.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування її результатів на уроках англійської мови у середніх та старших класах, а також в інших начальних закладах.

Наукова новизна роботи полягає у виокремленні перекладацьких способів передачі висловлювань подяки засобами української мови.

Роботу буде **апробовано** у Науковому віснику Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка (серія: Філологічні науки (мовознавство), №12).

Робота складається з трьох розділів, десятих підрозділів та трьох пунктів. Загальний обсяг роботи – 83 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ

ПОДЯКИ

1.1 Подяка як елемент етикету

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком комунікації між державами. Оскільки міжнародна комунікація є важливим соціокультурним фактором розвитку суспільства, її вивченню та аналізу приділяється особлива увага. Задля того, щоб спілкування як на високому, офіційному, так і на побутовому рівнях було успішним, необхідно знати, як слід поводитись в різних ситуаціях, що при цьому говорити, тобто необхідно володіти правилами етикету. Тобто мовна компетенція має йти пліч-о-пліч з культурною [30].

Визначальною рисою етикету є поняття ввічливості. Категорія ввічливості виступає системоутворюючим стрижнем, що регулює поведінку представників різних лінгвокультур. Проте, варто зазначити, що національно-культурні особливості комунікативної поведінки обумовлені тим, що концепт «ввічливість» в комунікативній свідомості представників різних культур має різний зміст [9, с. 90], відмінне імпліцитне значення. Тобто в процесі комунікації між, до прикладу, англійцем та українцем концепт ввічливості може сприйматися по-різному.

Англійський етикет є досить своєрідним і має власні правила та норми, які інколи суттєво відрізняються від норм і правил українського етикету. Це призводить до того, що вихована людина може здаватися неввічливою серед англійців, якщо вона, спілкуючись з ними англійською мовою, не володіє етикетними нормами, властивими цій культурі. Мовленнєвий етикет додає мовленню ввічливості незалежно від його змісту. Дослідник Б. Фрейзер визначав ввічливість як динамічний концепт, який змінюється в часі; і водночас варіювальний концепт, який змінюється в залежності від територіально-культурних факторів [28].

Ввічливість як предмет наукового дослідження традиційно пов'язують з культурою мови, мовленнєвим етикетом. Мовленнєвий етикет характеризують як групу стійких елементів спілкування, які мають свою національну специфіку, прийняті суспільством і використовуються для встановлення контакту між людьми, підтримання спілкування у хорошому тоні. Вони є типовими, часто повторюються та вживаються кожного дня як на побутовому рівні, так і в діловому оточенні. Тобто наявність типізованих комунікативних ситуацій стимулює виникнення в мові / мовленні відповідних мовленнєвих засобів, які б відповідали цим ситуаціям.

До етикетних формул відноситься поняття подяки – мовний акт, що грає важливу роль у підтримці відносин між співрозмовниками. Виразити подяку означає викликати приємні емоції у співрозмовника, створити хороший настрій. Умова щирості або психічний стан мовця під час мовленнєвого акту подяки характеризуються тим, що людині, яка виражає подяку, є приємна та необхідна надана допомога, послуга чи навіть позитивні слова або комплімент адресата.

Не дивлячись на універсальність вираження подяки воно також має свою культурну специфіку. Звертаючи увагу на національні особливості вербалізації вдячності варто сказати, що у кожній нації вони сформувались під впливом різного роду психологічних, соціально-політичних, культурологічних факторів.

Німецький соціолінгвіст Ф. Коулмас зазначав, що соціальні зв'язки між мовцями і виявлена допомога слугують для того, аби визначити величину подяки, яку слід виразити у певній ситуації [26, с. 75]. Дані, отримані в процесі дослідження комунікативних актів, показали, що одні і ті ж комунікативні акти можуть бути інтерпретовані абсолютно по-різному в різних культурних колах. До того ж, мовні акти у крос-культурному просторі відрізняються за частотою їх використання, розповсюдженням та їх функціями.

Науковці М. Азенштайн та Дж. Бодман [29, с. 1] зауважують, що студенти, які вивчають іноземну мову, часто помилково припускають, що вираження подяки є універсальним, і не знають про істотні відмінності в його крос-культурній реалізації. Незважаючи на універсальність мовленнєвих актів,

зміст та частота їх виникнення тісно пов'язані з конкретними культурами. Таким чином, під час вивчення іноземної мови не враховується можливість натрапити на відмінні стратегії поведінки вдячності у міжкультурній взаємодії. Мовленнєві акти можуть відображати основні соціальні норми та культурні цінності мови, яка вивчається. Непорозуміння у відтворенні прийнятного мовленнєвого акту та сприйнятті закладеного значення пов'язане з необізнаністю культурного, соціального та прагматичного контексту в міжкультурному спілкуванні [28, с. 2].

В англійській вербальній поведінці висловам подяки відводиться надзвичайно важливе місце в повсякденному спілкуванні. Це один із засобів демонстрації взаємної поваги. Однак, як зазначають деякі дослідники, вираз "thank you" в британській англійській виступає найчастіше формальним маркером вираження подяки, в той час, як в американській англійській використовується для висловлення вдячності [9, с.192–193].

Серед типових зворотів етикету англійської мови важливе місце займають висловлювання подяки, які американці та британці засвоюють та використовують вже в ранньому віці на рівні підсвідомості. Крім загальних правил та норм англійського етикету, специфіка мовленнєвої поведінки американців та англійців полягає в тому, що це додає міжособистісному спілкуванню відчуття взаємоповаги, тепла, доброзичливості і, відповідно, має особистісно-розвиваючий ефект. І навпаки, невміння своєчасно виразити подяку може порушити спілкування, негативно вплинути на взаємовідносини співрозмовників [9, с. 194]. Тож вираження подяки як елементу етикету є надзвичайно важливим для успішного здійснення комунікації.

1.2 Вербалізація подяки в англomовному дискурсі

1.2.1 Лексико-синтаксичні засоби номінації подяки

Подяка – це почуття визнання за виконане добро, наприклад, за надану увагу або послугу, а також різні способи вираження цього почуття, зокрема й офіційні заходи заохочення (наприклад, оголошення вдячності). Воно виникає на базі емоційної та раціональної оцінки того, що відбувається, вираження якої сильно ритуалізовано. Вдячність може бути адресована не тільки конкретним особам, а й групам людей (наприклад, предкам) і неперсоніфікованим поняттям: світ, Бог [35].

У британському енциклопедичному словнику “Merriam-Webster” знаходимо, що слово «вдячність» походить від латинського “*gratia*”, що означає привілей, чарівність і подяку та “*gratus*” – приємний та вдячний. Ці слова з латинської мови схожі на слово з санскриту “*gmati*”, що означає: він хвалить.

У словнику “Merriam-Webster” [40] *gratitude* має такі значення:

1) the state of being grateful; expressed gratitude for support: *Let me express my sincere gratitude for all your help. We remember with gratitude those who died defending our country;*

2) a feeling of appreciation or thanks: *We owe them a debt of gratitude [=we should be grateful to them] for all the help they’ve given us.* А також такі синоніми, як: *appreciation, appreciativeness, gratefulness, thanks, thankfulness.*

В оксфордському словнику англійської мови “Oxford English Dictionary” знаходимо такі дефініції *gratitude* [41]: *the quality of being thankful; readiness to show appreciation for and to return kindness; feeling or showing an appreciation for something done or received; received or experienced with gratitude; welcome;* а також відповідні йому синоніми: *recognition, acknowledgement, thankfulness, hat tip, credit, regard, respect, sense of obligation, indebtedness;* та синоніми до прикметника “*grateful*” – *relieved, pleased, thankful, glad, indebted, obliged, obligated, beholden.*

Слово “thankfulness” найчастіше зустрічається в релігійному дискурсі для висловлення подяки Богові, в той час як лексема “gratuity” вказує на зв’язок подяки з полем (матеріальної) винагороди. Наприклад: *A slightly higher hourly rate or an occasional small gratuity in return for their services.*

Тлумачний словник англійської мови “Cambridge Dictionaries” [37] пояснює слово “gratitude” як: *the feeling or quality of being grateful* (BrE) та *a strong feeling of appreciation to someone or something for what the person has done to help you* (AmE). Вона може мати при собі означення: *immense, genuine, tremendous, stiff, unending, profound, exaggerated*. Наприклад: *For his efforts, Joe had received a case of his favorite whiskey along with Matt’s unending gratitude* (Roberts G.D. *The Mountain Shadow*, p. 130). Longman Dictionary of Contemporary English [39] надає приклади дієслів, з якими може вживатися лексема “gratitude”: *express / show your gratitude, feel gratitude, earn somebody’s gratitude.*

Зіставлення лексем, які належать до синонімічного ряду, дає можливість визначити семантичні зв’язки між ними і виявити додаткові диференціальні ознаки поняття «вдячність». У змісті лексем *grateful, obliged, recognition, appreciation* виділяється інтегруюча сема – тепле, приємне почуття; дії, вчинки у знак вдячності за щось.

Близьким семантичному простору подяки є поле позитивних емоцій (*joy, delight, respect*). Наприклад: *I so wish that our love and respect for the deceased could have been expressed openly, and with joy and gratitude the way yours was.*

Подяка є багатогранним явищем, яке може:

1) наповнювати людину зсередини. Пор.: *Offering the blond boy my lunch, and sitting there full of gratitude because he smiled, because he liked the taste of the piece of chicken. Gratitude and relief built inside her, and she looked at him, returning his smile* (Roberts G.D. *The Mountain Shadow*, p. 189);

2) виливатись із середини, наповнювати людину. Пор.: *Tenderness and gratitude poured through Meredith at his words* (Roberts G.D. *The Mountain Shadow*, p. 544). *Her eyes were filled with admiration, gratitude, and a little awe. When there, at her own particular request, for she was impatient to pour forth her*

thanks to him for fetching her mother, Colonel Brandon was invited to visit her (Austen J. *Sense and sensibility*, p. 236). *The fact that she was seeing the humor while she recognized the dire consequences filled him with profound gratitude* (Sparks N.A *Walk to Remember*, p. 357);

3) *находить хвилию, вдаряти блискавкою. Пор.: Suddenly she felt unexpected wave of gratitude towards him. In a daze of gratitude and disbelief, Sandra took the bag with Jenny's warm clothes and a teddy bear in it and clutched it protectively to her chest* (Roberts G.D. *The Mountain Shadow* , p. 201).

Мовні засоби вираження подяки є полем, у центрі якого знаходиться мета-словник (термін М.Я. Гловінського), що складається зі слів-маркерів: *thank you, thankful, grateful*; стійких словосполучень і кліше: *I'm grateful/ obliged/ indebted to you for...; Much obliged to you for the favour; I can never thank you enough; I would like to express my gratitude/appreciation*; ідіом: *thank your lucky stars; I owe you (one)* тощо.

Також для вираження вдячності використовують фразеологічні або лексичні одиниці, які набувають нового конотативного та семантичного значення та посилюють висловлювання вдячності: *Thank you from the bottom of my heart for...; my most heartfelt thanks to you for...; deeply indebted*.

Емоційно-експресивні вираження подяки можна знайти у таких реченнях: *I don't know how to thank you / I can never thank you enough* (пор. укр.: Не знаю як Вам / тобі і віддячити); *My gratitude cannot be expressed in words / Words cannot tell you how grateful I am / feel* (пор. укр.: Немає слів, щоб висловити / передати Вам/тобі мою вдячність!)

Нейтральні форми подяки та відповіді на неї включають: *thank you, thanks, you're welcome, that's all right, that's ok, no problem, not at all, don't mention it*. Також досить поширеними є наступні варіанти: *It was no trouble at all/ whatever!; It was no bother/ It was a pleasure* (пор. укр.: Мені це не склало ніяких труднощів); *It was a real pleasure for me to do it* (пор.укр.: Мені було приємно / в радість зробити це); *My pleasure* (пор. укр.: (завжди) будь ласка).

У лінгвістиці вираження вдячності розглядається як особливий мовний жанр (стійкі композиційні та стилістичні особливості висловлювань на певну тему). Вдячність може мати різні характеристики:

1) пряма і непряма вдячність (Напр.: *“Thank you,” said Lydia, “for if you did, I should certainly tell you all, and then Wickham would be angry”* (McNaught J. Paradise, p. 183); *“Feel better?” she asked, smiling. “Much better. You make very good coffee”* (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 259). За непрямого вираження вдячності мовець не вживає ані нейтральних, ані емоційно-експресивних формул подяки. Він дякує послуговуючись нетиповими лексичними засобами, які відповідають комунікативній ситуації, та які найчастіше продовжуються компліментом людині, яка надала мовцю допомогу чи послугу;

2) ритуальна (етикетна) та емоційна (особисто значуща) (Напр.: *“Can I get anything for you?” “No, thank you, I’m doing fine”* (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 56); *Elizabeth took an opportunity of thanking her. “It keeps him in good humour,” said she, “and I am more obliged to you than I can express”* (Austen J. Sense and sensibility, p. 74).

Очевидно, що при ритуальному вираженню подяки має місце дисемантизація формули подяки, яка перетворюється у формальний маркер ввічливості, прагматична функція якої – надання уваги адресату, демонстрація хорошого ставлення до нього.

Той факт, що часте використання мовних формул подяки призвело до того, що вони певною мірою втратили свою семантику, неодноразово відзначалося дослідниками. Так, наприклад, британське «дякую» виступає скоріш формальним маркером, аніж виразом щирої подяки.

3) Вмотивована і невмотивована (Напр.: *She kept on smiling when she finally turned my way. “I had a good time tonight. Thank you for taking me to the dance”* (Sparks N.A Walk to Remember, p. 17); *“Well, if you miss a day, and they catch you, you’re going to feel like the Universe doesn’t want you anymore.” “Thanks, Ankit. Doesn’t anyone in this war have a sense of humour? The Universe*

doesn't want me anymore?" (McNaught J. Paradise , p. 357). Із першого прикладу цілком очевидна причина висловлення подяки (*Thank you for taking me to the dance*), тоді як у другому фрагменті тексту немає прямої вказівки на те, за що виражається вдячність;

4) вербальна і невербальна (Напр.: *Elizabeth thanked him from her heart, and then walked towards the table where a few books were lying* (Austen J. Sense and sensibility, p. 23); *Meredith looked terrible and she knew it, but she flashed him a grateful smile* (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 403). Другий приклад свідчить про те, що подяка може виражатись не лише конвенційними лексичними виразами, а й за допомогою інших форм зі схожим функціональним ефектом. До вербальних способів відповіді на запропоновану / надану допомогу можна віднести такі фрази, як: "good job", "sweet", до невербальних – кивання головою, жест подяки рукою, посмішка, уклін і т.д. Дані дослідження, проведеного групою вчених у різних країнах, свідчать, що люди надають перевагу виражати подяку імпліцитно, аніж за допомогою слів [34, с. 6–7];

5) вдячність реальному чи нереальному адресату (Напр.: *My mom knew what I was going through, and she finally came into my room and sat on the bed beside me. "If you can't get a date, I'll be happy to go with you," she said. "Thanks, Mom," I said dejectedly* (Sparks N.A Walk to Remember, p. 10); *"Thank God for that," he teased, so eager to keep her smiling that he paid no attention to the implications of what he was saying* (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 70).

Система інтенцій вираження (ілокуція) подяки включає в себе наступні складові:

1) інтенція дотримання етикетних норм: *THE CAT: "Can I do anything for you?" MONTMORENCY: "No - no, thanks"* (Jerome K. Jerome Three Men in a Boat (to say nothing of the dog)).

2) інтенція вираження емоційного стану мовця: *Alice felt that in that case she really OUGHT to listen to it, so she sat down, and said "Thank you" rather sadly* (Lewis C. Through the Looking-Glass and what Alice found there);

3) інтенція створення свого мовного іміджу: *“Not at all,” the secretariat said, his hands folded on his enormous belly. “We are grateful you have come so far. The least we can do is be awake to meet you. Can we offer you some coffee or refreshments?”* (Brown D. The Da Vinci Code);

4) інтенція впливу на поведінку і емоційний стан адресата: *“The Vatican will always be grateful for that, “the secretariat said, his tone appeasing* (Brown D. The Da Vinci Code);

5) інтенція раціональної оцінки ситуації: *ONE HOUR, he told himself, grateful that the Teacher had given him time to carry out the necessary penance before entering a house of God* (Brown D. The Da Vinci Code);

6) інтенція «не бути боржником»: *“I am certain. Nonetheless, I am grateful that you would provide me this opportunity tonight”* (Brown D. The Da Vinci Code).

Слід зазначити, що інтенції в реальній комунікації можуть перетинаються, накладатися одне на одного, по-різному співвідноситися з головними інтенціями вираження емоційного стану суб'єкта подяки і дотримання етикетних норм [29, с. 15-16].

Ментальний сценарій вираження подяки включає наступні типи взаємозалежної інформації:

1) фонові знання про те, що будь-який добрий вчинок повинен бути так чи інакше винагороджений («віддячений»), що особливо актуально для виконання ритуалу подяки;

2) уявлення про основні інтенції суб'єкта подяки;

3) усвідомлення того, що потенційному суб'єкту подяки надана послуга;

4) уявлення про комунікативні умови ситуації подяки (соціальні ролі комунікантів, фактор минулого та ін.);

5) уявлення про те, як вербально втілюється мовна дія подяки (знання всіх можливих способів вираження почуття подяки (прямих і непрямих);

6) знання про те, що невдячність строго засуджується соціумом.

Тож вираження подяки зумовлене дотриманням загальноприйнятих у суспільстві правил етики та є маркером вихованості та ввічливості людини. Репліка-подяка найчастіше складається з таких слів, як: *thank you, thanks, thanks a lot*, а відповіді на неї містять такі вирази: *you're welcome, no problem, don't mention it*. Як було визначено, вдячність може бути адресована як конкретній/им особі/ам (продавчиня, вчитель, знайомий, батьки, друзі), так і надприродним силам (напр., Богу) за матеріальні (подарунок, гроші) чи нематеріальні (порада, моральна підтримка, любов) блага.

1.2.2 Комунікативні ситуації висловлення подяки

У цьому пункті ми розглянемо комунікативні випадки вживання реплік подяки в англomовному літературному дискурсі на прикладі книг британських, американських та австралійських письменників.

Репліка-подяка зазвичай реалізується в діалогічному мовленні. Висловлення подяки за допомогу, послугу, добре слово та ін. є виявом етикетної культури, ввічливості та вихованості. За правилами етикету людина дякує не лише у тому випадку, коли їй хтось надав послугу, а й в багатьох інших ситуаціях.

Цілком очевидно, що в англomовному літературному дискурсі, як, наприклад, і в українському, людина дякуватиме за надані їй матеріальні блага. Наприклад:

I tugged a fold of hundred-rupee notes from my pocket, and gave it to him. Scorpio took it in a faltering hand, but then slipped it into a pocket concealed inside his shirt. "Thanks, Lin," he said, looking up quickly to meet my eyes (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 38).

У наведеному фрагменті ми бачимо, що *Скорпіо*, отримавши гроші в борг, не вирізняється особливою красномовністю. Можливо причинами цього є соціокультурні фактори (діалог ведеться між австралійцем та індійцем), особисті відносини між *Скорпіо* та *Ліном*, чи незначна сума, взята у борг.

Останнє припущення підтверджується дослідженням науковців з університету Кебангсаан, Малайзія [27, с. 3]. У ході дослідження було виявлено, що вагома допомога вважалась тоді, коли потрібно було виконати якусь складну роботу, яка потребує або великих затрат часу, або фізичних / розумових сил і залежить від розміру матеріальних витрат, або ж отриманої вигоди від отриманої послуги. До прикладу, якщо друг погоджувався позичити 500 доларів, це розглядалось, як значна послуга. Тоді те, що хтось давав у користування свою ручку, вважалось незначною послугою, бо вона не вимагала великих зусиль, а лише тимчасових дій і малих витрат.

Під час вивчення національно-культурних особливостей комунікації (на прикладі діалогу Скорпію та Ліна, індійця та австралійця) першорядне значення має аналіз соціокультурних факторів, що визначають цю поведінку, і ці фактори повинні бути включені в поле лінгвістичного дослідження. Тож прагматику мовного спілкування треба шукати не в сфері взаємовідносин мовних знаків, а в сфері взаємовідносин людей, що беруть участь в комунікації.

Експеримент, проведений Блум-Калкою та Габріелем Каспером показав, що типовий американець у відповідь на допомогу у вигляді грошової позики підкреслить неможливість виразити словами всю глибину своєї вдячності: *“I don’t know how to thank you”, “I can’t tell you how much I appreciate this”, “I can’t thank you enough”, “I can’t tell you what this means to me”* [29, с. 68].

Вислови вдячності одного співрозмовника іншому за допомогу або надану послугу також часто зустрічаються у художніх творах. Наприклад:

“Thank you both very much. You’ve been very helpful,” he said, his mind going back to the appearance of the suite (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 283).

“Thank you for coming, Landon,” she said. “I know you’re busy, but I appreciate your taking the time to do this” (Sparks N.A Walk to Remember, p. 20).

Правостороннє поширення фрази конкретизує надану послугу, тобто вказує за що дякують:

for helping me

*Thank you for your letter
for your noble effort
for all that you have done for me*

Таким чином, стає очевидним, що права частина таких висловлювань майже завжди починається сполучником *for*.

Вихована людина також подякує за підтримку, пораду чи застереження. Наприклад:

(1) *“And remember this,” she instructed Meredith in the rising tones of one who is about to impart a very satisfying thought, “every dog has its day!” Meredith didn’t know whether to laugh or cry. “Thank you, Mrs. Ellis,” she said, “that is very encouraging”* (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 7).

(2) *“I can, if you can,” he said, a half-worried smile confusing his face. “Whatever you do, I am with you”. “Thanks, brother,” I said, sharing a hug that pressed his curly hair into my face”* (McNaught J. Paradise, p. 321).

(3) *“O...kay. Thanks for the heads-up”. “No sweat,” he smiled. “I warn everyone about her. She’s so dangerous, I love her to death”. “I hear you”* (McNaught J. Paradise, p. 348).

Ще одна комунікативна ситуація, в якій за правилами англійського етикету слід дякувати, виникає під час зустрічі / привітань друзів, знайомих.

Тож на запитання *How are you? How are you doing / getting on? How are things?* можуть бути такі репліки-відповіді: *Fine, thanks; (I’m) very well, thank you; (I’m) Ok, thanks; Very well, thank you.*

Слід зазначити, що в англійській мові вираження подяки-відповіді на такі запитання зазвичай стоїть в кінці репліки, тоді як в українській мові – на початку.

Пор. *Дякую, добре.* *(I’m) fine, thank you.*

Дякую, непогано. *(I’m) Ok, thank you.*

(I’m) all right, thanks.

Наведемо ще один приклад, взятий з книги Judith McNaught “Paradise” (р. 376): *“Are you doing – all right?” he asked lamely. “Very well, thank you.”*

Дослідження американських вчених М. Азенштайна та Дж. Бодмана [29, с. 75] показали, що, зазвичай, отримавши подарунок, людина вигукує: *“Oh how beautiful. How did you know? It’s just what I wanted!”* Автори праці відзначають закономірність, згідно з якою подяка висловлюється тим різноманітніше, чим сильніше почуття, яке людина переживає. Проте, слід зазначити, що слова, які використовуються для передачі вдячності, залежать від конкретної людини (її ціннісного світу, емоційного стану, статі, вікової категорії, позиції в суспільстві, та ін.). Наприклад:

“See, that’s all. I told you it wasn’t much,” I said. I hoped she wasn’t disappointed in it. “It’s beautiful, Landon,” she said earnestly. “I’ll wear it the next time I see you. Thank you” (Sparks N.A Walk to Remember, p. 41).

“Well...” he murmured, lowering his eyes, and glancing at the watch I’d given him. “Thank you for the watch. I will always treasure it” (McNaught J. Paradise, p. 195).

На прикладі цих двох реакцій на отриманий подарунок, ми бачимо, що у першому випадку відповідь є досить емоційною та яскравою, а у другому – стриманою.

Вчені М. Азенштайн та Дж. Бодман зазначають, що при усьому розмаїтті можливих варіантів вираження подяки, існує сформована та закріплена у свідомості суспільства модель вербалізації вдячності [29, с. 77]. Тож, виражаючи подяку за отриманий подарунок, більшість американців акцентують увагу на тому, що не слід було приносити такий подарунок: *“Oh you shouldn’t have”* або *“You didn’t have to”*.

Подяка за запрошення може виражатись як стриманим «дякую» (приклад 1), так і виливатись потоком слів вдячності (2):

(1) *“Thank you for coming over tonight,” I said. She turned her attention back to me. “Thanks for inviting me”* (Sparks N.A Walk to Remember, p. 57).

(2) *“I thank you, ma’am, sincerely thank you,” said Marianne, with warmth: “your invitation has insured my gratitude for ever, and it would give me*

such happiness, yes, almost the greatest happiness I am capable of, to be able to accept it” (Austen J. Sense and sensibility, p. 107).

Як уже зазначалось раніше, вдячність може бути адресована як конкретним особам, так і не персоніфікованим поняттям. Наведемо приклади експліцитно виражених висловлювань подяки Богові за допомогу та підтримку у складних життєвих умовах (1, 2, 3, 5, 6, 7 приклад), за Його любов (4):

(1) *“I have suffered a martyrdom from their incompetency and caprice. I thank Heaven I have now done with them!” (Brontë C. Jane Eyre, p. 194)*

(2) *“God directed me to a correct choice: I thank His providence for the guidance!” (Brontë C. Jane Eyre, p. 396)*

(3) *“The event of the conflict is decisive: my way is now clear; I thank God for it!” (Brontë C. Jane Eyre, p. 435)*

(4) *“I thank my Maker, that, in the midst of judgment, he has remembered mercy” (Brontë C. Jane Eyre, p. 292).*

(5) *“I thanked God – experienced amidst unutterable exhaustion a glow of grateful joy – and slept” (Brontë C. Jane Eyre, p. 372).*

(6) *On the opposite side of the connecting door, Matthew Farrell sank heavily into his chair, leaned his head back, and closed his eyes. “Christ!” he whispered, heaving a long, shaking breath of relief. “Thank you” (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 302).*

(7) *Turning her face up to the sky, she stood, letting the autumn breeze caress her skin, smiling up at the clouds. “Thank you,” she whispered (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 419).*

Важливою особливістю комунікативної поведінки є те, що в міжособистісних контактах знайомі, друзі рідко обмежуються репліками з експліцитною вдячністю. Зазвичай, вони супроводжуються (або замінюються) емоційно-оцінювальними репліками. Це може бути як оцінка об’єкта вдячності, вираження ставлення до нього, так і оцінка співбесідника, його якостей або дій [7, с. 194–195]. Інколи емоційна оцінка є більш бажаною, ніж «суха»

експліцитна вдячність, тобто виражати емоційну оцінку інколи доречніше, ніж просто сказати «дякую». Наприклад:

(1) *“And you look very nice tonight in your tuxedo.” He chuckled softly and Meredith tipped her head way back, basking in the warmth of his smile as he said, “You look very nice too”*(Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 21).

(2) *“I seem to recall that you hired a new manager for accessories, and he brought in a new buyer. Is that right?” “Perfectly correct, as always!”* (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 330)

Реакція на слова подяки також може виражатись імпліцитно:

(1) *“Thanks for the holiday, cuz.” “Any time,” Farzad smiled* (McNaught J. Paradise, p. 150).

(2) *“Mister Vinson would like to thank you, Lightning-ji, for your kind and compassionate understanding.” “Always happy to help,” Dilip snarled* (McNaught J. Paradise, p. 241).

(3) *“Thanks, Vinson. You were at the service Karla organised. This is the first chance I’ve had to tell you, I appreciate it.” “It was nothing. We were honoured to attend, man”* (McNaught J. Paradise, p. 450).

(4) *“Thanks, Didier.” “It is nothing.” “No, I mean it. The owner of this building is your friend, and this is one of your areas, because the local don is your friend, and that’s why I’m safe here. Thanks, for everything”* (McNaught J. Paradise, p. 404).

(5) *“Thanks for your help.” “Don’t mention,” he smiled. “May Jesus be with you, comrade.” “And with you”* (McNaught J. Paradise, p. 355).

Таким чином, ми розглянули та проаналізували комунікативні ситуації вживання реплік подяки в англomовному літературному дискурсі. Було встановлено, що подяка може виражатись за отримані гроші, надану допомогу чи послугу, за висловлену підтримку, пораду та застереження (підприємства).

Також ми з’ясували, що формули етикетної (ритуальної) подяки звучать під час зустрічі/привітання друзів, знайомих. Крім того, було виявлено, що дякувати слід також за отриманий подарунок чи запрошення. Подяка може бути

спрямована не тільки людям, а й Богові за підтримку у складних життєвих обставинах і виражатись як експліцитно, так і імпліцитно, що в деяких випадках, є навіть важливіше.

1.2.3 Прагматичні особливості реплік подяки

У процесі комунікації при виборі мовних одиниць адресант завжди має на меті здійснити вплив на співрозмовника, тобто досягти бажаного прагматичного результату.

Якщо в певній комунікативній ситуації, зміст, який вкладає адресант у формулу мовленнєвого етикету і відповідно декодує слухач, не змінюється, то відбувається прямий мовленнєвий акт [23, с. 53–55]. Проте мовленнєві стереотипи можуть функціонувати і у висловлюваннях із транспонованою ілокутивною силою, тобто в непрямих мовленнєвих актах.

У семантичне поле подяки входять деякі одиниці, які безпосередньо перейшли зі сфери компліменту. Це здебільшого формули, які підкреслюють позитивний характер людини, якій виражається подяка, наприклад, її доброту.

Спорідненість між подякою та компліментом є очевидною. Виражаючи подяку, людина часто поєднує її з компліментом і навпаки, причиною компліменту може стати вдячність. Тому ці одиниці слід розглядати з двома ілокутивними силами: комплімент і подяка.

Для порівняння прямих та непрямих мовленнєвих актів наведемо приклади вираження компліменту та подяки за нього (1, 2, 3 приклади), а також подяки-компліменту (4, 5, 6):

(1) *“You have a wonderful laugh,” he said quietly. “Thank you,” she said, startled and pleased beyond proportion to the compliment (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 55).*

(2) *“Miss Bancroft?” When Meredith stopped and turned, she blurted out, “I seen – I mean, I saw you on television news a few times – at fancy places, wearing furs and gowns, and I wanted to say you’re a lot prettier even than you look on TV.”*

“Thank you,” Meredith said with a slight, self-conscious smile (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 120).

(3) *“I like that dress you’re wearing,” he said, looking at her beige cashmere dress. “Thank you,” Meredith replied with surprised sincerity (Roberts G.D. The Mountain Shadow, p. 206).*

(4) *“Thank you, my dear, for shewing it me. It is as pretty a letter as ever I saw, and does Lucy’s head and heart great credit” (Austen J. Sense and sensibility, p. 193).*

(5) *“And I just wanted to thank you for volunteering like you did. You’re a real gentleman” (Sparks N.A Walk to Remember, p. 24).*

(6) *“Why, thank you. You... are a very agreeable young man” (McNaught J. Paradise, p. 22).*

У прикладах 1, 2, 3 відбувається прямий мовленнєвий акт, оскільки базисною ілокутивною метою наведених фрагментів є вираження вдячності за зроблений комплімент. А наступні приклади (речення 5, 6) мають на меті не скільки висловити подяку, а зробити комплімент, оскільки базисною ілокутивною силою в цих прикладах є комплімент, а вторинною – подяка. Вони утворюють єдність і реалізують непрямий мовленнєвий акт.

Проте, цілком можливо, що за рахунок таких добрих відгуків, людина, яка їх виражає, прагне скоріш підсилити свою вдячність, підкреслити виняткове значення дій свого співрозмовника, його досягнень, успіхів (4) похвалити чи навіть «припіднести» співбесідника.

Репліки-подяки також можуть містити в собі транспоновану ілокутивну ціль виправдання за свої вчинки, або виражати «нещирю» вдячність за «неприємний» комплімент:

(1) *“Wait!” Vinson said, reaching out to offer his hand. “Thanks. Thanks. I mean... I’ll take care of Rannveig. I mean – ” “It’s good,” I said, shaking hands with him, smiling at him, liking him, wishing happiness for him and the girl, and not really caring, so long as they were happy... “It’s good” (McNaught J. Paradise, p. 326).*

(2) “*Hell, man, she’s gonna have a fit, yaar. You look like somebody ran over you.*” “*Thanks, Johnny*” (McNaught J. Paradise, p. 107).

Мета мовця в другому прикладі – виразити негативне ставлення до адресата. Ця подяка має іронічний характер і містить негативну оцінку слів адресата.

Тож висловлювання подяки можуть мати різну прагматику, яку необхідно вміти розпізнавати та враховувати задля уникнення непорозумінь під час спілкування.

РОЗДІЛ 2

ПОДЯКА ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО ПРОЦЕСУ

2.1 Передача висловлювань подяки за допомогою еквівалентних та варіантних відповідників

Всебічний огляд поняття подяки допомагає усвідомити його багатогранність та національну специфіку у контексті міжкультурного спілкування. Крім цього, висловлювання подяки мають свої особливості реалізації на лексико-семантичному та синтаксичному рівнях мови перекладу (МП). Для виявлення цих особливостей нами було проведено детальний аналіз *засобів передачі формул вдячності на українську мову*. Основним матеріалом для дослідження слугували висловлювання подяки англomовного художнього дискурсу. Для зручності їх порівняння, робота здійснювалася на базі Національного корпусу російської мови із залученням паралельного мультимовного корпусу [14], а також здійснювалася вибірка фрагментів, які містять висловлення подяки, із книг англomовних авторів.

Варто зазначити, що структурно одиниці подяки схожі на кліше, оскільки мають доволі сталий лексичний склад та використовуються у стереотипних ситуаціях. Завдяки стійкості їх синтаксичної форми і лексичної наповненості, деякі фахівці відносять їх до особливого класу фразеологізованих речень [19]. Саме тому, коли мова йде про одиниці подяки в розрізі перекладу, найчастіше мається на увазі *творчий пошук готових формул в мові перекладу*, які б найбільше відповідали одиницям мови оригіналу (МО) на семантичному, стилістичному та прагматичному рівнях, що включає врахування багатьох екстралінгвістичних факторів. Оскільки формули подяки загалом є універсальними категоріями, хоча і мають свої особливості вираження на культурному рівні, виконання їх перекладу потребує застосування як готових одиниць в МП, так і залучення деяких модифікацій або цілої групи перекладацьких трансформацій.

З точки зору практики перекладу всі лексичні елементи вихідної мови можна поділити на ті, що вже мають відповідники («перекладні еквіваленти») в цільовій мові (наприклад, *thank you – дякую*), та ті, що не мають відповідників у мові перекладу (безеквівалентні одиниці). Еквівалентні одиниці, що мають тільки один перекладний відповідник, називаються однокеквівалентними, і ті, що мають два або більше перекладних відповідників – багатоеквівалентними [6, с. 279].

Тому під час аналізу ми передусім звертали увагу на основні способи перекладу формул подяки, серед яких виділяємо:

- 1) відтворення існуючих в МП і закріплених за певною ситуацією еквівалентних / постійних відповідників;
- 2) вибір одного з варіантних відповідників, який найбільш адекватно вписується в контекст.

Розглянемо кожен з перелічених способів на прикладах.

Переклад за допомогою словникового відповідника зазвичай не викликає складнощів для перекладача, оскільки лексичні одиниці чітко зафіксовані у словнику і не вимагають подальших модифікацій (*grateful – вдячний, thank you – дякую, gratitude – вдячність*). Пор.:

(1) “*The Vatican will always be **grateful** for that,*” *the secretariat said, his tone appeasing...* (Brown D. The Da Vinci Code) – *Ватикан завжди буде **вдячний** вам за це, — сказав секретар уже миролюбнішим тоном...*

(2) “***Thank you,***” *the woman said. “Now do exactly as I tell you, and everything will work out fine”* (Brown D. The Da Vinci Code). – *Дякую, – сказала жінка. - Тепер робіть, як я скажу, і все буде добре.*

(3) *The crippled man’s scowl deepened. “There’s **gratitude**. He assured us he would be here, but it looks like we’ll do it without him. It won’t take long”* (Brown D. The Da Vinci Code).

Незнайомець ще більше спохмурнів.

– *Оце вам вдячність. Він запевнив нас, що буде тут, але, схоже, нам доведеться обійтися без нього. Це не займе багато часу.*

Приклад (3) свідчить, що переклад має завжди здійснюватись насамперед у контексті ситуації, що, зі свого боку, зумовлює підбір відповідних лексичних засобів. Лексема *gratitude* перекладена за допомогою постійного відповідника *вдячність*, проте його лівостороннє оточення (*ще більше спохмурнів; оце вам*) дає читачеві додаткову інформацію, яка відчутно змінює його зміст на протилежний і надає негативну конотацію.

(4) *“Thank you, Mrs. Firkin, that will quite do; how nicely you make it! I will ring when anything is wanted.” “Thank you”; and Firkin came downstairs in a tempest of jealousy, only the more dangerous because she was forced to confine it in her own bosom* (Thackeray W.P. *Vanity Fair*, p.143).

– *Дякую вам, місіс Феркін, так буде добре. Як же ви гарно все робите! Я подзвоню, коли щось буде потрібно, ще раз дякую. І Феркін пішла вниз, охоплена бурєю ревності, тим небезпечнішою, що вона мусила ховати їх у своїх грудях.*

У фрагменті (4) вжито два рази один і той самий клішований вислів подяки *Thank you*, проте на українську його перекладено дещо по-різному. У першому випадку *Thank you* передано за допомогою присутнього в українській мові перекладного еквівалента *дякую вам*. У процесі аналізу перекладу висловлювань подяки ми помітили, що існує традиція опускати займенники у тексті перекладу (ТП). У деяких випадках це зумовлено флексивним потенціалом МП, яка дозволяє вказати «отримувача» подяки через закінчення дієслова (*“Thank you, I’m fine.” – Дякую, не турбуйтеся*). У цьому випадку (4) вибір перекладача зумовлений комунікативними ролями, за яких звертання на «ви» є необхідним. Другий вираз *Thank you* також перекладено прямим еквівалентом (*ще раз*) *дякую*, але із залученням деяких модифікацій (додавання слова), які перекладач застосував, враховуючи конкретну ситуацію.

Також серед способів перекладу формул подяки було виявлено пошук *варіантного відповідника у цільовій мові*. Під варіантним відповідником розуміється один із можливих варіантів перекладу слова. Він зазвичай передає якесь одне значення слова вихідної мови, тобто кожний варіантний відповідник

перекладним еквівалентом якогось одного лексико-семантичного варіанта багатозначного слова. Такий спосіб перекладу ще називають перекладом за допомогою аналога. Перекладач вибирає слово з низки синонімів, керуючись при цьому контекстом. Тобто еквівалент зазвичай один, а аналогів обов'язково має бути декілька. Необхідно також розмежовувати варіантні відповідники слова, зафіксовані в словнику, та ті, яких частково немає або повністю. У першому випадку перекладачеві треба вибрати один адекватний варіантний відповідник слова з тих, що подані в словнику. Для цього він має точно визначити значення вжитого слова [6, с. 279].

До прикладу, для передачі клішованої фрази *If you would be so kind* перекладач підбирає еквівалентний вислів / аналог в українській мові *якщо ваша ласка*, який відповідає вимогам комунікативної ситуації (розмова по телефону між незнайомими людьми), а також лексичним нормам МП. Варто зазначити, що вислів *якщо ваша ласка* досить рідко вживається у неформальній комунікації і більш притаманний для офіційного спілкування. Водночас маркований вислів ввічливості *could you take the man's name and number...* у перекладі втрачає цю маркованість – *запишіть ім'я й телефон...* Пор.:

“If you would be so kind,” Langdon said, doing his best to remain polite, “could you take the man's name and number, and tell him I'll try to call him before I leave Paris on Tuesday? Thank you.” He hung up before the concierge could protest (Brown D. The Da Vinci Code).

«Якщо ваша ласка, – Ленгдонові коштувало неабияких зусиль залишатися ввічливим, – запишіть ім'я й телефон того добродія й перекажіть, що я спробую сконтактуватися з ним, доки буду в Парижі, тобто до вівторка. Дякую». – Він поклав слухавку, доки консьєрж устиг щось відповісти.

За таким самим принципом пошуку варіантного відповідника у МП звична фраза *Thank you very much* перекладена як *красенько дякую* та *щиро дякую* (Lewis C. Through the Looking-Glass and what Alice found there). В українській мові побутує висловлення подяки «красно дякую», узус якого

скоріш обмежений художнім дискурсом. Проте у цьому випадку ми спостерігаємо його модифікацію за рахунок морфологічного потенціалу української мови (*красенько дякую*). Його вживання свідчить про індивідуальні особливості особи, її емоційний стан та відношення до наданої послуги.

Фраза *so much obliged* також передається на МП варіантним відповідником *дуже вдячні*. Важко не зауважити перекладацьке рішення у передачі емоційно забарвленого виразу *perfect strangers in the neighbourhood* як *ми з приятелем тут проїздом* за допомогою описового перекладу. Такий переклад є вдалим, на нашу думку, оскільки він передає внутрішній зміст оригіналу, проте дещо втрачається його метафоричність. Пор.:

“I beg your pardon, I hope you will forgive the liberty that we – perfect strangers in the neighbourhood – are taking, but my friend here and myself would be so much obliged if you would tell us how you caught that trout up there” (Jerome K. Jerome Three Men in a Boat (to say nothing of the dog), p. 166).

– *Я перепрошую. Сподіваюсь, ви вибачите нам нашу безцеремонність, але ми з приятелем тут проїздом, і були б вам дуже вдячні, коли б ви розповіли нам, як вам вдалось упіймати он ту форель.*

Розглянемо вислів *this is kind of you*, який має декілька варіантів перекладу на українську, а саме: *це люб'язно з Вашої / твоєї сторони, Ви дуже люб'язні, це (так) мило з Вашої / твоєї сторони*. Для його перекладу перекладач вдається до творчого пошуку аналогу в цільовій мові і передає його як *Ви вельми ласкаві*. Проте для перекладу наступної фрази *I thank you for coming* перекладач вирішив застосувати відразу декілька прийомів: компресію (опущено *for coming*) та декомпресію (додано *дуже*). Пор.:

“Alan! this is kind of you. I thank you for coming” (Wilde O. The Picture of Dorian Gray). – *Ви вельми ласкаві, Алане! Я вам дуже вдячний.*

Якщо варіантні відповідники певного слова мови оригіналу відсутні в словнику, перекладачеві треба визначити значення багатозначного слова і здійснити його переклад. Визначимо словникові варіанти слова *grateful* як: 1)

вдячний; який висловлює, виражає подяку; благодатний (про ґрунт); 2) милий, приємний; той, що приносить задоволення. Проте варіант його перекладу (зрадів) у нижче наведеному фрагменті не входить у перелік його варіантних відповідників. Крім того, у цьому випадку відбулась зміна частин мови (перехід прикметника у дієслово). Переклад слова *grateful* як *зрадів* передає сенс, закладений автором, і є прикладом застосування перекладацької трансформації. Пор.:

*Langdon did not. He'd been curious at the time but had not felt comfortable demanding specifics. The venerated Jacques Saunière had a renowned penchant for privacy and granted very few meetings; Langdon was **grateful** simply for the opportunity to meet him* (Brown D. The Da Vinci Code).

*Ленгдон не уявляв. Тієї миті йому було цікаво, що міг хотіти від нього Соньєр, але розпитувати було якось незручно. Цей славетний знавець мистецтва був визнаним самотником і дуже мало з ким зустрічався. Ленгдон просто **зрадів** нагоді поспілкуватися з ним.*

У наступному прикладі одна і та ж фраза *not at all* зустрічається у вихідному тексті три рази, але передається у ТП по-різному. У першому випадку вона опускається, у другому і третьому перекладається шляхом підбору варіантних відповідників *ну що ви* та *цілком*. Пор.:

*MONTMORENCY (BACKING DOWN THE HIGH STREET): "Oh, no – **not at all** – certainly – don't you trouble. I-I am afraid I've made a mistake. I thought I knew you. Sorry I disturbed you."*

THE CAT: "Not at all – quite a pleasure. Sure you don't want anything, now?"

MONTMORENCY (STILL BACKING): "Not at all, thanks – not at all – very kind of you. Good morning."

THE CAT: "Good-morning" (Jerome K. Jerome Three Men in a Boat (to say nothing of the dog), p. 124).

Монморенсі (відступаючи вниз по Гай-Стріт). О, ні-ні, [...] справді, не переймайтеся. Схоже, я помилюся. Мені вдалося, що ми знайомі. Вибачте, що потурбував вас.

Кім. **Ну що ви.** Мені навпаки було приємно. А ви впевнені, що вам нічого не потрібно?

Монморенсі (продовжуючи відступати). **Цілком, цілком, дякую, цілком.** З вашого боку це дуже люб'язно. Усього вам найкращого.

Кім. І вам також.

Реалізацію способу перекладу за допомогою підбору варіантних відповідників можна простежити на прикладі висловлення подяки *I am awfully obliged to you*. У першому випадку це висловлення перекладено як *Проте я страшенно вдячний вам за все, що ви мені сказали*, а в другому – *і я без міри вдячний вам*. Варто зазначити, що словники містять перекладені формули подяки з прислівником *awfully*. До прикладу, *thanks awfully!* – *велике спасибі!* Варіанти перекладу слова *awfully* включають: *жахливо, дуже, вкрай; страшно*. Проте перекладач обирає саме те, яке б вдало поєднувалось із словами подяки – *страшенно (дякую)*. У другому прикладі обрано іншу лексичну одиницю для передачі слова *awfully* – *без міри*. Перекладач знаходить синонім до слів *дуже, вкрай, страшенно*, але його вибір передає дещо інше значення: *моя подяка настільки велика, що її навіть не можна виміряти*. Пор.:

"I don't feel up to it," said Dorian, listlessly. "But I am awfully obliged to you for all that you have said to me. You are certainly my best friend. No one has ever understood me as you have" (Wilde O. The Picture of Dorian Gray). – *Я не зміг би зараз їсти, – втомно зауважив Доріан. – Проте я страшенно вдячний вам за все, що ви мені сказали. Ви, я певен, найкращий мій друг. Ніхто ніколи не розумів мене так, як ви.*

"Quite finished," said the painter. "And you have sat splendidly today. I am awfully obliged to you" (Wilde O. The Picture of Dorian Gray). – *Цілком, – відповів художник. – Ви позували сьогодні бездоганно, друже мій, і я без міри вдячний вам.*

Таким чином, ми з'ясували, що переклад висловлювань подяки відбувається насамперед за допомогою перекладних еквівалентів, які існують у готовому вигляді у МП, і без особливих складнощів використовуються перекладачем; а також за допомогою варіантних відповідників, тобто переклад здійснюється шляхом вибору одного із наявних словникових значень лексичної одиниці.

2.2 Подяка via перекладацькі трансформації

Однак на пошуку і виборі готових формул у МП не закінчуються проблеми перекладу формул подяки. Не для всіх виразів подяки в українській мові можна знайти еквівалентні лексичні одиниці, чи то варіантні відповідники. Тому перекладачеві необхідно вдаватись до використання різних перекладацьких трансформацій для того, щоб передати основну думку автора і реалізувати прагматичну ціль. Тож перекладацький процес включає два етапи – розуміння перекладачем тексту оригіналу і передача його змісту засобами іншої мови [4], вдаючись за потреби до різного роду модифікацій у цільовій мові.

Через неоднорідність мов, текст перекладу не може стати аналогом тексту оригіналу. Між вихідною та цільовою мовами не завжди можна виявити мовні паралелі. Тому, щоб створити переклад максимально наближений до оригіналу на семантичному, структурному та прагматичному рівнях, необхідне залучення перекладацьких інструментів [10].

Перекладознавці пояснюють перекладацьку трансформацію як зміну формальних (лексичні та граматичні трансформації) або семантичних елементів тексту оригіналу, при чому має відбутись повна передача тексту мовою перекладу [12, с. 201]. Також трансформацією називають перетворення відрізка оригіналу у відрізок перекладу за певними правилами. Науковець Я.І. Рецкер окреслює трансформації як прийоми логічного мислення, за допомогою яких розкривається значення слова у контексті та підбирається його відповідність у цільовій мові, яка є відмінною від словникової [16, с. 216].

С.Є. Максимов виділяє лексичні та семантичні трансформації, до яких відносить генералізацію, конкретизацію, диференціацію, смисловий розвиток, антонімічний переклад, компенсацію та повну перестановку елементів тексту, а також граматичні, серед яких: зміна порядку слів та словосполучень, граматичні заміни, додавання та пропуски [11].

Лексичні трансформації уособлюють відхилення від прямих словникових відповідників та виникають переважно тому, що об'єм значень лексичних одиниць вихідної та цільової мов відрізняється. Семантичні трансформації ґрунтуються на основі різноманітних причинно-наслідкових зв'язків, які виникають між елементами лексичної системи. Граматичні трансформації полягають у перетворенні структури речення у процесі перекладу відповідно до норм МП [10].

Серед граматичних трансформацій також виокремлюють чотири основні, серед яких: перестановка, заміна, додавання, вилучення. Проте на практиці «у чистому вигляді» вони зустрічаються рідко. Зазвичай ці трансформації поєднуються один з одним, набуваючи характер складних, «комплексних» трансформацій [1]. Відомий український перекладознавець Карабан В.І. виділяє п'ять основних видів граматичних трансформацій: пермутація / перестановка, субституція / заміна, додавання, вилучення та комплексна трансформація.

У процесі огляду численних класичних та сучасних класифікацій перекладацьких трансформацій, ми зосередили увагу на граматичних та лексико-семантичних. До перших ми відносимо зміну порядку слів у реченні, перестановку частин речення, поділ / членування речення та граматичні заміни. До останніх – контекстуальну заміну, смисловий розвиток, описовий переклад, антонімічний переклад (позитивація, негативація, анулювання двох негативних компонентів), компресію, декомпресію, конкретизацію та генералізацію значення, пермутацію, транскодування, калькування.

Для передачі висловлювань подяки перекладачі залучають цілу низку лексико-семантичних та граматичних перекладацьких трансформацій, які ми розглянемо в наступних підрозділах.

2.3 Граматичні трансформації

Відомо, що українська та англійська мови входять до відмінних гілок індоєвропейської родини мов – германської та слов'янської відповідно. Крім того, за структурним типом англійська є аналітичною, а українська – флективною. Застосування граматичних трансформацій для перекладу формул подяки зумовлене гетерогенністю / відмінними рисами, які присутні в англійській та українській мовах. До прикладу, в українській мові немає таких граматичних форм та конструкцій, як: герундій, форми дієслова Continuous та Perfect, інфінітивний комплекс, абсолютна номінативна конструкція, абсолютна конструкція з дієприкметником I та II типу, формальний підмет *there*, неозначено-особовий підмет і т.д., а в англійській – категорії роду іменників і прикметників, дієприкметників і т.д. Також існують відмінності у побудові речення, оскільки в англійській мові порядок головних членів речення фіксований на відміну від української, що під час перекладу може потребувати перебудови речення [6, с. 16].

Граматичні трансформації також необхідні через особливості вираження членів речення у двох мовах, насамперед підмета і присудка. Наприклад, у структурі українського речення не має аналогічних засобів для вираження формального підмета, представленими в англійській мові. Англійські висловлювання можуть передаватись відповідними українськими фразами без залучення граматичних трансформацій лише у випадку їх ідентичної синтаксичної структури та порядку компонентів. У такому разі перекладач здійснить дослівний або послівний переклад. Його інколи плутають з граматично буквальним перекладом, який є дослівною передачею граматичної форми або синтаксичної конструкції, що порушує граматичні норми МП. Це також призводить до викривлень у передачі смислу оригіналу [6, с. 17].

Дослівний переклад, на протигагу граматично буквальному, здійснюється послідовно з першого слова речення до останнього. Він допускає опущення артиклів та застосування деяких лексичних трансформацій, за умови якщо

структура і порядок членів речення зберігаються. До прикладу: “*Just lean it against the wall. Thanks*” (Wilde O. The Picture of Dorian Gray). – *Лише прихиліть її до стіни. Дякую.*

Для уникнення граматичного буквалізму, що не є адекватним перекладом, треба застосовувати перекладацькі граматичні трансформації. Причинами їх використання є:

1) відмінність у тому, як передається інформація в англійському і українському реченнях, оскільки те, що в одній мові виражається лексичними засобами, в іншій може передаватись граматичними. До прикладу, в англійській мові дія, яка відбулась раніше за іншу у минулому, передається формою Past Perfect, а в українській – словами або словосполученнями «раніше», «перед цим», «до цього»;

2) відсутність в одній із мов певних граматичних явищ, форм або конструкцій;

3) різниця у представленні змісту речення поверхневою структурою (наприклад, в англійській мові складна інформація у додатку може виражатись у вигляді складного додатку Objective-with-the-Infinitive);

4) особливості сполучуваності й функціонування слів у словосполученнях і реченнях.

Граматична трансформація зумовлює зміни граматичних характеристик на рівні слова, словосполучення або речення у перекладі. Комплексна граматична трансформація включає дві або більше граматичних трансформацій, наприклад, коли під час перекладу одночасно здійснюються опущення та перестановка.

Перекладачеві нерідко необхідно вдаватись до **перестановки частин речення**, аби припасовувати переклад під синтаксичні норми української мови. Перестановка полягає у зміні розташування слів, словосполучень, частин складного речення в тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу [6, с. 18].
Пор.:

*“Unfortunately, I have forgotten **my three-digit access code**. If you could help me, I would be most grateful”* (Brown D. The Da Vinci Code). – Прикро, але я забув код доступу, ці три цифри. Буду вдячний, якщо ви мені допоможете.

Така перестановка головного і підрядного речень в перекладі (*If you could help me* – підрядне, *I would be most grateful* – головне; *Буду вдячний* – головне, *якщо ви мені допоможете* – підрядне) зумовлена особливостями української мови, в якій головне речення зазвичай передує підрядному. Окрім цього, в попередньому реченні також відбувається перестановка (*my three-digit access code* – код доступу, *ці три цифри*), при чому у перекладі *three-digit* змінює свою будову, синтаксичну функцію та частину мови.

У культурі українського мовлення прийнято спочатку дякувати, а потім відповідати на поставлене питання, що зумовлює використання перестановки у перекладі фрагментів висловлення вдячності. Пор.:

*Langdon forced a pained smile. “**Better, thanks.**” It was killing him* (Brown D. The Da Vinci Code). – Ленгдон змусив себе усміхнутися. – Дякую, краще. — Біль був нестерпний.

Проте перекладач інколи вирішує зберегти синтаксичну структуру ГО, як, наприклад, це відбулось у наступному випадку: *“Not a hundred percent today, thank you”* (Donoghue E. Room). – Сьогодні не на всі сто відсотків, дякую.

Передача формули вдячності *we would thank them so much* на українську відбувається за допомогою перестановки її складових елементів – *ми їм дуже дякуємо*. Пор.:

*Then they would lower a boat and come to our assistance; and, after quarter of an hour’s effort, would get us clean out of their way, so that they could go on; and we would **thank them so much**, and ask them to give us a tow. But they never would* (Jerome K. Jerome Three Men in a Boat (to say nothing of the dog), p. 126).

Потім вони опускають човна і приходять нам на допомогу. Після п’ятнадцяти хвилин зусиль вони забирають нас зі свого шляху і можуть плисти далі. Ми їм дуже дякуємо і просимо взяти нас на буксир. Але цього вони ніколи не роблять.

У наступному прикладі словосполучення *thank God* скоріше вжито, як вигук, який не несе смислового навантаження. Але у перекладі, крім перестановки слів «Боже» та «дякую», відбувся повтор (*Боже, боже*) та додавання займенника (*тобі*). У результаті такого перекладу було утворене підрядне речення, у якому роль актанта змінилась з *I* на *ти* (Бог). Пор.:

*“So much for the Dixonary; and, **thank God, I’m out of Chiswick**”*
(Thackeray W.P. *Vanity Fair*, p. 11). – *Туди йому й дорога! **Боже, боже, дякую тобі, що ти нарешті вивів мене з Чізвіка!***

Перестановки мають бути «природними», такими, які відповідають на потреби МП і культури загалом; контексту повідомлення і потенційним реципієнтам [13, с. 23]. Якби перекладач не здійснив перестановки у місці *No sherry, thank you, Mr. Chapman*, то перекладений фрагмент звучав би нетипово для української мови, або навіть міг сприйнятись як категорична відмова, замість ввічливої (*Я не п’ю шеррі, ні, ні дякую, містере Чепмен*). «Природність» у цьому перекладеному фрагменті досягається ще завдяки декомпресії (ні / ніякого шеррі – *я не п’ю шеррі*). Пор.:

“My dear fellow, as if I cared! Let us go up to the drawing-room.”

“No sherry, thank you, Mr. Chapman.”

“Something has happened to you, Dorian. Tell me what it is. You are not yourself to-night” (Wilde O. *The Picture of Dorian Gray*).

– *Та що ви, любий, навіщо це мені! Ходімо краще у вітальню...*

– *Ні, ні, дякую, містере Чепмен, я не п’ю шеррі...*

– *З вами щось сталося, Доріане. Скажіть мені – що? Ви сьогодні на себе не схожі.*

Найчастіше вислови подяки в українській мові моделюються за схемою «формула подяки + предмет подяки», але зустрічаються і нетипові випадки, коли те, за що дякують, передує самій фразі подяки. Застосування перестановки уможлиблюється потенціалом членів речення МП змінювати своє розташування, на противагу МО, у якій домінує сталий фіксований порядок слів. Пор.:

“*People like you – the willful sunbeams of life – don’t commit crimes, Dorian. But I am much obliged for the compliment, all the same. And now tell me – reach me the matches, like a good boy: thanks: – what are your actual relations with Sibyl Vane?*” (Wilde O. The Picture of Dorian Gray)

– Такі люди, як ви, Доріане, – це примхливі сонячні промені, що осявають життя, і вони не чинять злочинів. Але за комплімент красно дякую!.. А скажіть-но тепер... подайте, будь ласка, мені сірники... дякую... які ж насправді ваші стосунки з цією Сібіл Вейн?

У перекладеному фрагменті відбулись перестановки слів *People like you... Dorian – Такі люди, як ви, Доріане*; заміна синтаксичної функції у фрагменті *the willful sunbeams of life – це примхливі сонячні промені, що осявають життя* із вставних слів на складений іменний присудок, ускладнений підрядним реченням. У результаті із простого речення утворились два складносурядних, одне з яких ускладнене складнопідрядним. Ми припускаємо, що в ТО діалог ведеться на «ти», оскільки до Доріана звертаються як *reach me the matches, like a good boy*, що перекладено – *подайте, будь ласка, мені сірники*. Таке перекладацьке рішення не повністю передає тонкощі у відносинах між героями.

У нижче наведеному фрагменті перекладу відбулось відразу декілька перестановок частин речення і слів. Пор.:

He thanked him, and wondered why he refused to accept any money for them, and began to eat them listlessly (Wilde O. The Picture of Dorian Gray). – Доріан подякував і байдуже почав їсти, здивувавшись, чому візник відмовився взяти за них гроші.

Перекладач виконав ще заміну займенників на іменники для більш точної передачі змісту вихідного тексту, оскільки в оригіналі двічі вжито займенник *he*, який стосується двох різних осіб: *He – Доріан, he – візник*. Також складносурядний зв’язок замінено у перекладі складнопідрядним: *and wondered why he refused... – здивувавшись, чому візник відмовився...*

Ми помітили, що перестановки часто «йдуть пліч-о-пліч» із граматичною трансформацією **заміни**, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки

словоформ. До прикладу, форма однини замінюється у перекладі множиною і навпаки, відбуваються заміни частин мови (наприклад, дієслово передається іменником), членів речення (додаток, наприклад, перетворюється при перекладі в підмет) та речень (складне речення передається двома простими), типу зв'язку (сполучникового на безсполучниковий і навпаки; сурядності на підрядність і навпаки. А також може відбуватись заміна слова словосполученням, словосполученням – реченням, а декількох речень – одним складним та навпаки [6, с. 19].

Під час аналізу методів передачі висловлювань подяки було виявлено, що досить часто застосовується лексико-семантична трансформація – **транспозиція**, необхідність якої зумовлена особливостями українською мови.

До прикладу, відбувається перехід таких частин мови, як:

1) іменника в прикметник: “*You ought to return **thanks** in a neat speech...*” (Lewis C. *Through the Looking-Glass and what Alice found there*) – *Ти повинна виголосити коротку **подячну** промову...; Silas sat up now, rubbing his stiff muscles, his emotions a torrent of incredulity, **appreciation**, and confusion. “Are you... the Teacher?”* (Brown D. *The Da Vinci Code*) – *Сайлас сів, розтираючи затерті м'язи. Він був спантеличений, **вдячний** і розгублений одночасно. - Ти що... Учитель?*

2) іменника в прислівник: *So, with a nod of **thanks** to his friends...* (Milne A. A. *Winnie-the-Pooh*) – *Він **вдячно** кивнув своїм друзям...;*

3) прикметника в іменник: *He said he had picked us out the best boat in all his stock, and he thought we might have been more **grateful*** (Jerome K. Jerome *Three Men in a Boat (to say nothing of the dog)*, p. 179). – *Він запевнив, що з усіх човнів вибрав для нас найкращий, і, як на нього, то ми могли б виявити трохи більше **вдячності**;*

4) прикметника в дієслово: “*It is I who am **thankful**, my friend*” (Brown D. *The Da Vinci Code*). – *Це я маю тобі **дякувати**, друже;*

5) прикметника в прислівник: *Sophie gave him a **grateful** smile* (Brown D. *The Da Vinci Code*). – *Софі **вдячно** всміхнулася.*

“Well,” said Harris, reaching his hand out for his glass, “we have had a pleasant trip, and **my hearty thanks** for it to **old Father Thames**” (Jerome K. Jerome Three Men in a Boat (to say nothing of the dog), p. 185).

– Ну, що ж, – промовив Гарріс, протягуючи руку до свого келиха. – Наша чудова подорож скінчилася, і я **усім серцем вдячний** за неї **нашій старій добрій Темзі**.

У наведеному вище фрагменті ми спостерігаємо процес номіналізації (перехід прикметника *hearty* в іменник *серцем*) та ад’єктивації (іменника *thanks* в прикметник *вдячний*). Також не можна не звернути увагу на зміну чоловічого роду в вихідному фрагменті, який виражений лексично, за допомогою слова *Father*, на жіночий в цільовому тексті. Така трансформація зумовлена тим, що в українській мові Темза має жіночий рід, який визначається закінченням *-a* в Називному відмінку однини та правилом, за яким власні назви зберігають рід загальних назв (річка). Якби перекладач не використав одночасно прийом додавання слова та опущення, переклад звучав би приблизно так: «...і я *серцем вдячний* за неї *старій матері Темзі*», що не є зразком адекватного перекладу. Тому було додано займенники *усім*, *нашій*, прикметник *добрій*, опущено слово *Father*. Не зважаючи на те, що такі трансформації повністю змінюють образ найдовшої у всій Англії та другої за довжиною у Великій Британії ріки Темзи з могутньої водного джерела на близьку, рідну Темзу, такий переклад є доречним і цілком виправданим. Тож ми бачимо, що неможливість відтворити в перекладі особливість оригіналу – це лише поодинокий прояв загального принципу нетотожності змісту двох текстів на різних мовах [17, с. 40].

З-поміж граматичних трансформацій, які відбуваються на синтаксичному рівні, велику роль відіграє членування речення. Її використання можна пояснити тим, що ситуація, яка в одній мові описується за допомогою однієї ознаки, в іншій мові потребує залучення двох чи більше ознак. Науковці зауважують, що англійській мові характерне більш стисле вираження думки, ніж українській, тобто остання є більш дискретною, ніж англійська, що є причиною збільшення обсягу перекладного тексту. Унаслідок членування

синтаксична структура речення ТО перетворюється на дві і більше предикативні структури ТП. Такі зміни відбуваються через структурно-типологічні розбіжності між реченнями вихідної і цільової мов [6, с. 30].

Для адекватної передачі висловів подяки необхідно здійснювати зміни на синтаксичному рівні, які зумовлені аломорфними рисами зіставних мов у граматичних системах. Зокрема конструкції *Thank (you) + for (-ing) / N* на українську передаються підрядним реченням, що вводиться сполучником *що* або іменником, тобто відбувається граматична трансформація. Наприклад:

(1) ***“Thank you for having us,” Sophie said, now seeing the man wore metal leg braces and used crutches*** (Brown D. *The Da Vinci Code*). – ***Дякую, що прийняли нас.*** – Софі побачила, що господар має на ногах металеві скоби і ходить на милицях.

У першому прикладі окрім граматичної трансформації заміни простого речення складнопідрядним, відбулась ще й конкретизація значення (*having us – прийняли нас*), а у перекладі з’явилась вказівка на минулий час (*прийняли*), якої немає в оригіналі. У наступному реченні герундій *seeing* також замінено складнопідрядним реченням, вилучено слово *said*, а минулий час дієслів *wore* та *used*, зумовлений правилами узгодження часів у мові оригіналу, виражено у перекладі теперішнім часом.

(2) ***My thanks to them for being so considerate, and leaving the river-banks to woods and fields and water-works*** (Jerome K. Jerome *Three Men in a Boat (to say nothing of the dog)*, p. 73). – ***І моя їм подяка за те, що вони такі уважні і залишили їй береги лісам, полям і струмочкам.***

У цьому прикладі ми також спостерігаємо заміну простого речення в тексті оригіналу складним в тексті перекладу, а також заміну на лексичному рівні (*the river-banks* на *їй береги*, тобто відбулась заміна іменника на займенник – прономіналізація). Окрім граматичної заміни, перекладач вдався ще і до контекстуальної – заміна складного слова *water-works*, яке має значення *водопровідна станція; фонтан*, на просте – *струмочкам*.

(3) “*I believe it was that which made her part with me; and so **thank Heaven for French!***” (Thackeray W.P. *Vanity Fair*, p. 12) – *Мабуть, саме тому вона й відпустила мене, отже, дякую тобі, господи, що ти створив французьку мову!*

У прикладі (3) перекладач здійснив граматичну заміну, утворивши складнопідрядне речення у МП; зміну безособового підмета, вираженого займенником *it*, зміну граматичної функції займенника *her* з додатка на підмет *вона*; лексичну заміну – слово *Heaven* на *господи*; *I believe* на вставне слово *мабуть*; а також додавання займенника *тобі*, додавання слова (*французьку*) *мову*.

(4) “*I shan't trouble you any more now. **I am much obliged for your kindness in coming round***” (Wilde O. *The Picture of Dorian Gray*). – *Ну, більше я вас не затримую. Вельми вдячний, що ви завдали собі клопоту прийти особисто, містере Габард.*

У прикладі (4) для перекладу висловлення вдячності використано цілу низку перетворень, серед яких: синтаксична заміна простого речення на просте, ускладнене підрядною частиною та звертанням; опущення частини граматичної основи *I am*; *your kindness* передано із залученням декомпресії та контекстуальної заміни як *ви завдали собі клопоту*, що є типовою відповіддю в українській культурі для вираження щирої подяки; *coming round* передано на МП зі зміною частини мови з герундія на дієслово та з додаванням слова як *прийти особисто*.

(5) *I count one hundred cereal and waterfall the milk that's nearly the same white as the bowls, no splashing, **we thank Baby Jesus*** (Donoghue E. *Room*). – *Я відлічую сто пластівців і роблю водоспад з молока, що майже таке ж біле, як миски; я не пролив ні краплинки, і ми дякуємо дитячі Ісусу.*

У цьому прикладі при перекладі на українську відбулась зміна безсполучникового зв'язку речення на сполучниковий. До того ж, *no splashing* трансформувалось у просте речення – *я не пролив ні краплинки*.

(6) *Langdon was thankful not to have shared his Templar church hopes with Sophie* (Brown D. *The Da Vinci Code*). – *Ленгдон був радий, що не поділився із Софі своєю версією побачити тут церкву тамплієрів.*

Конструкція *be thankful (not) to* також найчастіше передається за допомогою підрядного речення.

Таким чином, проведене дослідження граматичних трансформацій, використаних для передачі формул подяки з англійської на українську, підтверджує необхідність і виправданість їх використання для здійснення адекватного перекладу. Така необхідність насамперед зумовлена низкою відмінностей в порівнюваних мовах.

2.4 Лексико-семантичні трансформації

Серед причин застосування перекладачем лексико-семантичних трансформацій називають відмінності ознак одного денотата в МО і МП, відмінність в смисловому об'ємі та у сполучуваності слів, а також різні вживання слів одного значення. У результаті проведеного аналізу, ми встановили, що для передачі одиниць подяки застосовуються компресія та декомпресія, контекстуальна заміна, смисловий розвиток, антонімічний переклад, генералізація значення та пермутація. У цьому підрозділі ми детально розглянемо наведені трансформації на прикладах.

Додавання слова або декомпресія – це перекладацька трансформація, внаслідок якої в тексті перекладу збільшується кількість слів, словоформ чи членів речення. Вона полягає у залученні в ТП лексичних елементів, яких немає в ТО, для того, щоб адекватно відобразити смисл вихідного тексту, а також, щоб дотриматись мовних та мовленнєвих норм цільової мови. Проте додавання може також відноситись до граматичних трансформацій, що свідчать наступні приклади: додавання при перекладі іменників (*intricacies* – *складні питання*, *a trip* – *коротка подорож*), прислівників (*theoretically* – *у теоретичному плані*), прикметників (*recurrent* – *що періодично повторюється*) [6, с. 20], дієслів

(*become / grow weak* – знесилитися, *to ski* – їздити на лижах, *to become a widow / widower* – овдовіти, *to participate* – брати участь), слів інших частин мови та словосполучень [8, с. 20]. На цих прикладах ми явно бачимо, як одне слово мови оригіналу передається двома в МП і навпаки.

Лексико-семантичний прийом додавання називають відновленням при перекладі випущених в мові оригіналу «доречних слів» [1]. Проте не допустимим є довільне введення слів в текст перекладу, які б якось змінювали його сенс. Навпаки, додані слова слугують місточками, які допомагають влучніше здійснити переклад та забезпечити краще розуміти перекладу. Вибір доданих слів зумовлюється їх «традиційністю», усталеністю поєднуватись із перекладними елементами, до яких вони приєднуються. Тобто серед причини, через які необхідно застосовувати лексичні додавання, називають формальну невираженість семантичних компонентів у ТО. До прикладу, *вдячний долі, слова подяки, на знак подяки*. Пор.:

(1) *Despite his troubles tonight, Langdon was **thankful** to have landed in such good company* (Brown D. The Da Vinci Code). – *Попри всі сьогоднішні неприємності, Ленгдон був **вдячний долі**, що звела його з такими чудовими людьми.*

У прикладі (1) перекладач додав до формули подяки у перекладеному фрагменті *був вдячний* слово *долі*, яке зі свого боку чудово поєднується з дієсловом *звести* (з кимось).

(2) *“I rise to return **thanks** —” Alice began, and she really DID rise as she spoke, several inches...* (Lewis C. Through the Looking-Glass and what Alice found there) – *Я з великим піднесенням звертаю до вас **слова подяки**... — почала Аліса і справді піднеслася на кілька дюймів...*

(3) *Langdon nodded his **thanks** and began to move deeper into the sanctuary* (Brown D. The Da Vinci Code). – *Ленгдон кивнув **на знак подяки** й повільно пішов у глиб храму.*

Експлікація ще може застосовуватись через відмінність у керуванні дієслів МО і МП і їх валентності. Дієслово *nod* в англійській мові вимагає

прямого додатку, водночас в українській мові буде не правильно сказати «кивнув подяку», тому додавання словосполучення *на знак* є необхідним.

(4) “*He is not the man I am looking for,*” he answered, “*and I want no man’s money. I want a man’s life. The man whose life I want must be nearly forty now. This one is little more than a boy. Thank God, I have not got his blood upon my hands*” (Wilde O. The Picture of Dorian Gray).

– Він не той, кого я шукаю, – відповів Джеймс Вейн. – І не грошей мені треба. Мені треба порішити одного тупа. Йому тепер має бути десь під сорок. А цей – ще майже хлоп’я. **Дякувати Богові, я не заплямував своїх рук невинною кров’ю.**

У цьому прикладі перекладач додав у ТП слово *невинною*, яке цілком логічно пов’язане з попереднім реченням (*А цей – ще майже хлоп’я*), доповнює його і вдало поєднується з дієсловом *заплямував*.

(5) *People keep coming at her with jugs of coffee, she says no. ...when I say, “Thank you, Baby Jesus,” people stare because I think they don’t know him in Outside* (Donoghue E. Room).

До Ма підходять люди з глечиками і пропонують налити їй кави, але вона відмовляється. Коли я дякую малому Ісусові, люди витріщаються на мене, бо, мабуть, у Зовні про нього й не чули.

Використання лексичного додавання також може зумовлюватись певними стилістичними факторами, коли перекладач прагне якнайточніше передати думку автора, зробити ТП більш наглядним, відтворити у ТП вплив, який ТО здійснює на емоційний стан читачів. Наприклад, у перекладному фрагменті (5) перекладач додав однорідну частину речення *і пропонують налити їй кави*, яка допомагає читачам краще уявити ситуацію, яка описана в ТО.

Правильний вибір опущеного семантичного компонента, який «відновлюється» у ТП, можливий завдяки розумінню перекладачем екстралінгвістичних факторів.

Протилежною до трансформації додавання слова є **вилучення слова** або **компресія**, під час якої відбувається опущення певного елемента речення.

Нерідко це плеонастичне слово, словоформа, член або частина речення [6, с. 21]. При перекладі найчастіше опускають семантично надмірні слова, тобто ті, що містять значення, які можна углядіти в тексті і без них. Прийом опущення також застосовують для уникнення надмірності в перекладі. Пор.:

*“It is. That is the reason why, like Eve, they are so excessively anxious to get out of it,” said Lord Henry. “Good-bye, Uncle George. I shall be late for lunch, if I stop any longer. **Thanks for giving me the information I wanted**”* (Wilde O. The Picture of Dorian Gray).

– *Авжеж, рай. Тим-то вони й намагаються так ревно, як і Єва колись, драпанути з нього, – сказав лорд Генрі. – До побачення, дядечку Джордже. Я мушу йти, а то спізнюсь на полуденок. **Дякую за розповідь!***

Переклад речення *Thanks for giving me the information I wanted* як *Дякую за розповідь!* є явним прикладом застосування трансформації компресії (вилучена плеонастична частина речення *I wanted*, яка не містить особливо важливих деталей), поруч з контекстуальною заміною (*information* – *розповідь*). Окрім цього, речення із розповідного перетворилось в окличне у перекладному варіанті. В інших місцях фрагменту також відбулось опущення – *if I stop any longer*. Словосполучення *so excessively anxious* передано одним словом – *ревно*, що є прикладом залучення компресії та контекстуальної заміни.

У процесі аналізу комунікативних фрагментів, які містять висловлення подяки, ми помітили тенденцію опущення в українських перекладах капіталізованих слів. За своїм характером цю модифікацію можна віднести до стилістичної, оскільки передача графонів (слів написаних великими літерами з певною метою і для реалізації певної функції) відбувається у межах стилістичних трансформацій. До прикладу:

*“Nohow. And **thank you VERY much for asking,**” said Tweedledum* (Lewis C. Through the Looking-Glass and what Alice found there). – *Аж ніяк. **Дуже вдячний за увагу,** — сказав Круть.*

Вживання висловів подяки може свідчити про вихованість людини і водночас може переходити у категорію ритуальних висловів, позбавлених

емоційності. Або ж вони можуть виражати глибокий внутрішній порив висловити вдячність. У перекладі обов'язково повинен передаватись емоційний настрій, що панує в тексті оригіналу. У наведеному вище фрагменті ТО очевидне щире бажання *Tweedledum* виразити подяку, що передається за допомогою графічних стилістичних засобів – написання слова *VERY* великими літерами. Але в перекладі цей стилістичний прийом нівелюється і в поєднанні з компресією втрачається емоційне навантаження, закладене в оригіналі.

Опущення передачі графонів у ТП також прослідковується у наведеному нижче фрагменті, в результаті чого прагматична функція перекладу реалізовується не повністю: *Langdon frowned. “THANK YOU, HOLLYWOOD”* (Brown D. The Da Vinci Code). – *Ленгдон спохмурнів. «Дякую, Голлівуде».*

Якщо в середині речення слово написано з великої букви – воно може бути особливо важливим та виконувати певну функцію. Капіталізоване слово в тексті має те ж навантаження, якби воно вимовлялося з особливою емфазою або особливо голосно, або може просто вказувати на тон вимовленого слова або висловлення [22, с. 4]. Пор.:

*“No, thank you,” said Alice, “one’s **QUITE** enough!”* (Lewis C. Through the Looking-Glass and what Alice found there).

– *Ні, дякую, – відповіла Аліса. – Одного мені **цілком** достатньо!*

– *Нет, нет, благодарю вас, – ответила Аліса. – Одного **ВПОЛНЕ** достаточно.*

Цікаво, що в російському перекладі капіталізацію слова *QUITE* збережено. Крім того, подвоєно заперечну частку *ні*; *thank you* передано не прямим відповідником *спасибо*, а варіантним – *благодарю*; займенник *you* перекладено як *вас*, що виражає поважне ставлення до співрозмовника. В загальному, такий переклад більш точно передає емоційний стан мовця, який був закладений автором в тексті оригіналу.

*“Thank you.” Aringarosa felt a sudden surge of concern. **NO SERVICE IN THE MOUNTAINS?** Maybe the Teacher had been trying to reach him all this time. Maybe something had gone terribly wrong* (Brown D. The Da Vinci Code).

– Дякую. – Арінгароса стривожився. У горах немає зв'язку? Може, Учитель увесь цей час намагався йому додзвонитися. Може, сталося щось непередбачене.

Капіталізація в наведеному вище прикладі так само передає занепокоєння, розгублення, яке підсилюється повтором у наступних двох реченнях слова *maybe*.

ONE HOUR, he told himself, grateful that the Teacher had given him time to carry out the necessary penance before entering a house of God. I MUST PURGE MY SOUL OF TODAY'S SINS (Brown D. The Da Vinci Code).

“За годину, – казав він собі, вдячний Учителеві за те, що той дав йому час відбутися належну покуту, перш ніж увійти до храму Божого. – Я мушу очистити душу від скоєних гріхів”.

В останньому фрагменті капіталізація також відіграє функцію передачі слів героя, і таким чином відмежовує їх від слів автора. Водночас в українській версії цей стилістичний прийом проігноровано, натомість слова автора і героя передано типовими знаками при непрямій мові (лапки, кома, крапка).

В українському перекладі виявлено характерне **вилучення займенників**: дякую [тобі], [мій] друже. Пор.: “*Thank you, my friend,*” *the priest said in awkward French* (Brown D. The Da Vinci Code). – *Дякую, друже,* – сказав священник ламаною французькою.

Контекстуальна заміна як спосіб перекладу висловлювань подяки використовується нечасто. Вона полягає саме у невикористанні усталених у МП еквівалентів та існуючих аналогів. Тобто для перекладу слова на цільову мову перекладач замість зафіксованого у мові словникового чи варіантного відповідника використовує інше слово або вираз, опираючись на контекст його вживання та мовленнєві норми та традиції МП. Чітких правил утворення контекстуальних замінів не існує, оскільки в таких випадках переклад слів залежить від контексту, в якому вони вживаються [6, с. 288]. Перекладознавці схильні виділяти типи контекстуальної заміни: *генералізація, конкретизація,*

смісловий розвиток, описовий переклад або експлікація, антонімічний переклад.

У прикладі, ілюстрованому нижче, лексема *gratitude* передана на МП словом, нетиповим для її мета-словника – (в) *обмін (на)*. Такий вибір перекладача не порушує прагматичної функції у цьому фрагменті і є виправданим, оскільки він вдало «вписується» у загальну картину речення і звучить природно. Пор.:

*“Creative diplomacy. Executive airfields make certain allowances. A British customs official will greet us at my hangar and ask to board the plane. Rather than permitting him to come on, I’ll tell him I’m traveling with a French celebrity who prefers that nobody knows she is in England – press considerations, you know – and I’ll offer the official this generous tip as **gratitude** for his discretion”* (Brown D. The Da Vinci Code).

– Назвімо це творчою дипломатією. Елітні аеродроми йдуть на деякі поступки клієнтам. Британський митник зустрине нас біля мого ангара й попросить дозволу зайти до літака. Я ж йому скажу, що запросив у гості одну французьку знаменитість, яка воліє, щоб ніхто не знав про те, що вона в Англії, – знаєте, преса і таке інше – і запропоную **в обмін на** мовчання оці щедри чайові.

Значення лексеми *grateful* – *feeling or showing an appreciation of kindness*; *thankful* – не містить у собі семи *радість, радісний*. Тому ми можемо зробити висновок, що переклад наступного фрагмента є також прикладом контекстуальної заміни. Пор.:

*The Teacher was **grateful** he had taken so much care in preventing any ties between Rémy’s activities and his own. Nobody could implicate the Teacher unless Rémy talked, and that was no longer a concern* (Brown D. The Da Vinci Code).

Тепер Учитель був **радий**, що доклав стільки зусиль, аби ніщо не вказувало на його причетність до дій Ремі. Ніхто не міг запідозрити Учителя, якщо Ремі його не викаже. Тепер така небезпека відпала.

Подібну контекстуальну заміну (*grateful* – *зрадів*) зустрічаємо і в наступному прикладі: *Langdon was grateful simply for the opportunity to meet him* (Brown D. The Da Vinci Code). – *Ленгдон просто **зрадів** нагоді поспілкуватися з ним.*

“*Above ground, natural light, central air, it’s a cut above some places, I can tell you. Fresh fruit, toiletries, what have you, click your fingers and it’s there. Plenty girls would **thank their lucky stars** for a setup like this, safe as houses*” (Donoghue E. Room).

– *Живеш не в підвалі, маєш природне світло, вентиляцію. Де-не-де, запевняю тебе, зроблено відтулини. Свіжа садовина, туалетні речі... Тобі досить клацнути пальцями – і з’явиться все, що треба. Скільки дівчат **подякували б долі** за такі умови, де безпечно, як у батька за плечима.*

Фразеологічний вислів подяки *thank their lucky stars*, вжитий у вищенаведеному фрагменті, означає *to be thankful for what appears to be good luck* [38]; він перекладений відповідно до свого значення – *подякували б долі*. Для його перекладу застосовано контекстуальну заміну. Аналіз перекладу речень, які мають у своєму складі вираз *thank one’s lucky stars*, показав, що його передають на МП як прямим відповідником – *дякувати своїй щасливій зірці / зіркам*, так і з використанням трансформацій – *поблагословити свою щасливу зірку, дякувати, дякувати долі / небесам, дякувати удачі, вдячний долі, невимовно пощастило, пощастило* [32].

Не можна не згадати ще й інші трансформації, які перекладач застосував для здійснення адекватного перекладу наведеного уривку. До прикладу, за допомогою поєднання антонімічного перекладу із додаванням слова передано словосполучення *above ground* як *живеш не в підвалі*, а для перекладу словосполучення *central air* застосовано граматичну заміну – передано одним словом *вентиляція*; так само *toiletries* – *туалетні речі*; *above some places* – *де-не-де*. Для перекладу слова *cut*, яке має найближчі значення до контексту *розріз; пропил; виїмка*, перекладач застосував контекстуальну заміну – *відтулини*. Слово *fruit* передане за допомогою конкретизації – *садовина* [36];

так само слова *is (a cut)* як зроблено; *have* як достатньо. Серед інших граматичних трансформацій використано заміну однини множиною *a setup – умови*; заміну простого речення з формальним підметом *it* на безособове – *it's a cut above some places – де-не-де, запевняю тебе, зроблено відтулини* поруч з зміною порядку слів. Відбулась зміна простого речення на просте, ускладнене підрядним реченням *it's there – і з'явиться все, що треба*. Для зручності сприйняття тексту була використана зовнішня парцеляція у перших двох реченнях ТО і внутрішня у останньому. Фразеологізм *safe as houses* перекладено як «як у батька за плечима», що позначений авторський індивідуальним стилем, оскільки традиційні варіанти його перекладу (*абсолютно надійний; надійний, як скеля; надійний, як швейцарський банк; як за кам'яною стіною*) не включають такого варіанта.

Для перекладу фрази *felt grateful* перекладач застосував прийом генералізації – *була вдячна*. Він полягає у заміні слова з вузьким значенням у ТО на слово із ширшим значенням у ТП [6]. Пор.:

Frowning, she replaced it in the rosewood box and closed the lid. Looking outside at Langdon, Sophie felt grateful he was with her tonight (Brown D. The Da Vinci Code). – *Софі спохмурніла, поклала його назад до скриньки і закрила кришку. Тоді виглянула, де Ленгдон. Софі була вдячна, що цей чоловік був сьогодні з нею.*

Антонімічний переклад полягає у заміні форми слова або словосполучення на протилежну (позитивної на негативну та навпаки). Унаслідок такої трансформації лексична одиниця, яка містить формально виражену заперечну сему, замінюється в ТП на іншу лексичну одиницю, яка не має цього негативно вираженого компонента [6].

У нижче наведеному фрагменті *Thanks, I won't have anything more* перекладено як *Дякую, мені досить*, що є зразком позитивації. Пор.:

"Thanks, I won't have anything more," said the painter, taking his cap and coat off, and throwing them on the bag that he had placed in the corner (Wilde O.

The Picture of Dorian Gray). – *Дякую, мені досить*, – мовив художник, скидаючи капелюха й пальто і кладучи їх на валізку в кутку кімнати.

Перекладацький прийом **пермутації**, під час якого лексичні одиниці міняються місцями, для передачі формул подяки застосовується вкрай рідко.

Пор.:

*I put all the pieces of the magic saucer back together and Dora and Boots clap and sing a **thank-you song**. It's better than TV even* (Donoghue E. Room). – *Я збираю по шматочках розбите чарівне блюдо. Дора з Черевичком плескають у долоні й співають **пісню вдячності**. Це ще ліпше, ніж у телевізорі.*

Отже ми виявили, що з-поміж лексико-семантичних трансформацій, найчастіше застосовується контекстуальна заміна; опущення та пермутація використовуються досить нечасто, водночас транскодування та калькування взагалі не були виявлені під час аналізу передачі формул подяки на українську.

2.5 Застосування комплексної трансформації

Оскільки граматична складова переплітається з лексичною, більшість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто у процесі перекладу відбуваються одночасно лексичні та граматичні зміни. Такі модифікації, які залучають граматичні та лексичні трансформації, називають змішаними. Вміння та навички доречного застосування перекладацьких трансформацій є істотною складовою компетенції перекладача, і тому їх формуванню слід надавати належної уваги. Застосування трансформацій має бути націлене на адекватну передачу сенсу оригіналу з врахуванням норм МП [6, с. 21].

Під час перекладу наведеного нижче уривку перекладачеві потрібно точно передати думку автора, його наміри, почуття та настрої, використовуючи необхідні вербальні засоби і граматичну структуру української мови. У цьому йому допомагають численні перекладацькі трансформації. Пор.:

(1) *Langdon studied the slip. It had a Paris phone number and extension on it. "Thank you," he said, feeling worried now. "Where do I find a phone?"* (Brown D. The Da Vinci Code) – *Ленгдон подивився, що написано на папірці. Якийсь паризький номер, а потім ще кілька цифр. – Дякую, – пробурмотів він, відчуваючи, що його охоплює тривога. – А де я візьму телефон?*

Задля адекватної передачі вищенаведеного фрагменту на МП, було використано відразу декілька лексико-граматичних трансформацій. На синтаксичному рівні відбулась зміна простого речення на складнопідрядне (внутрішня парцеляція) (*Langdon studied the slip. – Ленгдон подивився, що написано на папірці; "Thank you," he said, feeling worried now. – Дякую, – пробурмотів він, відчуваючи, що його охоплює тривога*). З лексико-семантичних трансформацій перекладач застосував генералізацію значення, оскільки варіантні відповідники лексеми *slip*, серед яких: *довга вузька смужка; стандартне друковане повідомлення або попередження; бланк, реєстраційна картка*, не несуть значення, зумовленого контекстом. Так само і лексема *extension* має основні значення, серед яких: *телефонний відвід; відвідна трубка; паралельний телефон; внутрішній номер; додатковий номер*, проте вона теж перекладена за допомогою контекстуальної заміни – *ще кілька цифр*. Ця ж трансформація використана при передачі слова *find* як *візьму* разом із заміною теперішнього часу на майбутній. Трансформація заміни відбулась при передачі артикля *a* неозначеним займенником *якийсь* [15, с. 16]; використано конкретизацію – *said* як *пробурмотів* (емоційно забарвлене); вилучення (*now, phone*) та додавання слова (*a; a потім*); а також граматична трансформація вилучення формального підмета *It* та предиката *had*.

(2) *People keep coming at her with jugs of coffee, she says no. I eat so many bacon I lose count, when I say, "Thank you, Baby Jesus," people stare because I think they don't know him in Outside* (Donoghue E. Room).

До Ма підходять люди з глечиками і пропонують налити їй кави, але вона відмовляється. Я з'їдаю так багато шматочків шинки, що гублю їм лік. Коли я

дякую малому Ісусові, люди витріщаються на мене, бо, мабуть, у Зовні про нього й не чули.

У прикладі (2) перекладачем також було виконано ряд трансформацій. До прикладу, була виконана заміна займенника *her* іменником *Ma*, заміна іменника *Baby* прикметником *малому*; заміна двох слів *says no* одним – *відмовляється*, а також *keep coming* як *підходять*. Перекладач застосував декомпресію – *і пропонують налити їй кави*, для того, щоб полегшити сприйняття речення у ТП та уникнути непорозумінь. Здійснено заміну безсполучникового зв'язку сполучниковим у першому та другому реченні, та виконано зовнішній поділ другого речення на два з цією ж метою. До синтаксичних змін варто ще віднести перестановку слів у першому реченні (*People keep coming at her with jugs of coffee* – *До Ма підходять люди з глечиками і пропонують налити їй кави...*) та останньому (*...they don't know him in Outside* – *у Зовні про нього й не чули*). Також відбулась заміна прямої мови на непряму (*when I say, "Thank you, Baby Jesus..."* – *Коли я дякую малому Ісусові...*); семантична заміна (*I think* на *мабуть*); контекстуальна заміна (*know* – *чули*), додавання слова (*шматочків* (*шинки*)).

(3) *"Thank you, Pooh, I'm having them," said Eeyore gloomily* (Milne A. A. Winnie-the-Pooh). – *Дякую, Пуше, мені вже пощастило,— похмуро відказав Іа-Іа.*

У цьому фрагменті перекладач застосував смисловий розвиток для передачі виразу, що слідує за словами подяки, а саме: *I'm having them* як *мені вже пощастило*. Типовим прикладом смислового розвитку є семантичне відношення наслідку – причинно-наслідкове відношення. Смисловий розвиток або модуляцію застосовують, коли у МП відсутнє або непридатне слово для передачі якогось поняття МО, тоді замість нього використовують інше, логічно зв'язане з ним. Тобто такі модифікації необхідні для здійснення адекватного перекладу, оскільки в МО і МП можуть діяти різні мовленнєві норми та традиції мовлення [6, с. 289]. Проте смисловий розвиток необхідно

використовувати в міру, оскільки надмірний семантичний розвиток значення слова може призвести до викривлення змісту ТО [6, с. 290].

(4) *“Thank you, Pooh. If you’ve quite finished with it.” He moved across to Pooh’s place, and began to eat* (Milne A. A. Winnie-the-Pooh). – *Дякую, Пуше. Якщо він тобі більше не треба, то... Іа-Іа перейшов на місце Пуха і почав їсти.*

Унаслідок застосування трансформації модуляції відбуваються заміни всередині категорій предмет, процес та ознака; а також заміни між причиною, процесом і наслідком. Тобто предмет може, наприклад, замінитись наслідком, або процес наслідком і навпаки. Вищенаведений приклад є зразком заміни наслідку *If you’ve quite finished with it* причиною *Якщо він тобі більше не треба*.

(5) *“Well, don’t hold your breath. I’ve got to run, but this explains a lot. Thanks”* (Brown D. The Da Vinci Code). – *Добре, розслабся. Я мушу бігти. Ти мені допоміг децю зрозуміти. Дякую.*

Для передачі вислову *don’t hold your breath* як *розслабся* перекладач застосував відразу антонімічний переклад та смисловий розвиток, оскільки буквальний переклад як «не затримуй подиху» не реалізовує прагматичної функції перекладу. Фраза *but this explains a lot* перекладена як *Ти мені допоміг децю зрозуміти* за допомогою смислового розвитку (заміна причини наслідком); лексичної заміни *a lot* на *децю*; граматичної заміни теперішнього часу присудка минулим часом (*explains* – *допоміг зрозуміти*) та членування речення.

(6) *“Thank you, Piglet,” said Eeyore. “You don’t mind my asking,” he went on, “but what colour was this balloon when it – when it WAS a balloon?”* (Milne A. A. Winnie-the-Pooh) – *Дякую, П’ятчку,— сказав Іа. – Вибач, будь ласка,— вів далі,— але я хотів би запитати, якого вона була кольору, коли... коли вона була кулькою?*

Висловлення *You don’t mind my asking*, яке можна перекласти буквально, як «Ти не заперечуєш, якщо я запитаю» передане також за допомогою смислового розвитку – *Вибач, будь ласка*, а далі здійснене додавання сурядного

речення *але я хотів би запитати*, з метою показати велике бажання *Ia* звучати ввічливим і не образити почуття *П'ятчка*.

(7) “*I am certain. Nonetheless, I am grateful that you would provide me this opportunity tonight*” (Brown D. The Da Vinci Code). – *Навіть не сумніваюсь. Але я дуже вдячний, що ви дозволили мені оглянути її сьогодні вночі.*

У фрагменті (7) використано антонімічний переклад (негативація) для передачі висловлення *I am certain* як *Навіть не сумніваюсь*. Водночас підрядна частина речення *that you would provide me this opportunity* перекладена як *що ви дозволили мені оглянути її* шляхом залучення трансформації модуляції (причина-наслідок).

(8) “*Thank you, Monique,*” Langdon said, standing prematurely and edging her away from the podium (Brown D. The Da Vinci Code). – *Дякую, Монік – Ленгдон встав без запрошення і легенько відштовхнув її з подіуму.*

У прикладі (8) перекладач застосував декілька граматичних трансформацій, серед яких: заміна частини мови слів *standing* та *edging* з герундія на дієслово *встав* та відповідно *відштовхнув*; функції обставини на предикат; заміна слова *edging away*, яке складається з двох частин, одним словом *відштовхнув*; заміна слова *prematurely* двома – *без запрошення*; опущення слова *said* та додавання слова *легенько*.

Тож аналіз наведених вище фрагментів, які містять формули подяки, доводить, що для досягнення адекватного перекладу перекладачеві необхідно застосовувати відразу декілька граматичних та лексико-семантичних трансформацій, що вимагає високої компетенції перекладача.

РОЗДІЛ 3

НАВЧАННЯ КУЛЬТУРНИХ АСПЕКТІВ СИТУАЦІЇ ПОДЯКИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

3.1 Соціолінгвістична компетенція як невід'ємна складова навчання іноземній мові

У цьому розділі ми окреслимо особливості соціолінгвістичної компетенції та визначимо її безпосередній зв'язок із висловлюваннями вдячності. Ми розглядали подяку як елемент етикету, досліджували засоби її вербалізації в англійському дискурсі, аналізували ситуації, в яких виражають подяку. Проте, для всебічного огляду цього широкого поняття, необхідним є вивчення його невід'ємного культурного компоненту. Тому ми розглянемо культурний аспект подяки в контексті навчання формулам вдячності на уроках англійської мови.

Навчання іноземній мові має бути орієнтоване на вироблення в учнів необхідних життєвих навичок, які у майбутньому дозволили б їм комфортно почуватись у мультимовному суспільстві. У зв'язку із сучасним процесом глобалізації та посилення розвитку міжнародної комунікації у різних сферах життєдіяльності постає необхідність переорієнтації шкільної іноземної освіти на компетентнісну, комунікативну, діяльнісну, особистісно орієнтовану та культурологічно спрямовану [24, с. 6]. Тож вивчення іноземної мови передбачає оволодіння не лише лексичною, граматичною базою (мовна компетенція) та здатністю виражати свої думки в монологічному чи діалогічному мовленні (мовленнєва компетенція), але також і наявність знань, як доречно використовувати вивчений лексичний матеріал у певній комунікативній ситуації (соціолінгвістична компетенція). Тобто соціолінгвістична компетенція полягає у вмінні спілкуватися відповідно до ситуації та її контексту [2]. Вона охоплює всі мовленнєві дії, які відповідають нормам поведінки, соціальним обставинам, традиціям відповідного мовного

суспільства [21]. Врахування цих аспектів у навчанні іноземній мові допомагає підготувати учня, як учасника міжкультурної комунікації, який здатний успішно взаємодіяти із всім різноманіттям культури іншомовної країни та уникати стереотипізації спілкування [24, с. 6].

Коли учасники міжкультурної комунікації оцінюють поведінку один одного, опираючись на норми і традиції своєї мови, та перебувають під впливом свідомості, сформованої специфічними культурними цінностями, виникає лінгвокультурна комунікативна інтерференція. Її визначають як перенесення національно культурних стереотипів поведінки, характерних для рідної лінгвокультури, на процес спілкування з представниками інших лінгвокультур [9, с. 68].

Тому задля уникнення непорозумінь між носіями різних мов та культур, необхідне оволодіння компонентами соціолінгвістичної компетенції, до яких відносять: знання основних норм мовленнєвого етикету мови, що вивчається; користування мовою відповідно до ситуації та мети спілкування, соціальних ролей учасників комунікації; розуміння різних реєстрів мови [21, с. 279].

У рекомендаціях, визначених Радою Європи, підкреслюється, що ця компетенція визначається знаннями та вміннями, які необхідні для втілення соціального критерія використання мови та охоплює використання маркерів соціальних стосунків, правил етикету, висловів народної мудрості, враховуючи відмінності у реєстрах мовлення, діалектів та акцентів [5, с. 118].

Учнів необхідно навчати помічати відмінності між їхньою рідною культурою та культурою мови, яку вони вивчають. Однак зробити це в класі досить нелегко. Культура – це різностороннє поняття, яке важко визначити і пояснити, особливо для учнів з обмеженим володінням іноземною мовою. Культура виражається на підсвідомому рівні, тож її носії часто самі не замислюються або навіть не здогадуються про певні характеристики всередині власної культури. Тому вчителям важко навчати культурі, спираючись на власне сприйняття рідного середовища [31].

Тож опанування соціолінгвістичною компетенцією є обов'язковою складовою у процесі навчання іноземній мові.

3.2 Особливості міжкультурної комунікативної ситуації подяки

Найбільш важливими для міжкультурної комунікації є концепти, які визначають комунікативну свідомість і поведінку нації. До них, зокрема, відносять концепти ввічливості: толерантність, недоторканість, комунікативний тиск та ін. Національно культурні особливості комунікативної поведінки обумовлені тим, що концепт «ввічливість» містить різний зміст, тобто комуніканти мають різне уявлення про те, що є ввічливим, а що ні [9, с. 69].

Незнання того, яка поведінка вважається ввічливою, а яка навпаки в тій чи іншій культурі, призводить до формування різних етнічних стереотипів, що перешкоджає розумінню та ефективному спілкуванню. Причина подібних стереотипів полягає в національно культурних особливостях комунікативної поведінки [9, с. 70].

Ми пропонуємо розглянути певні відмінності у комунікативній ситуації подяки в англomовному та україномовному просторах. До прикладу, співрозмовники, які є носіями англійської мови, частіше оцінюють якості один одного, а не дії, що проявляється в наявності в англійській мові низки оцінних віддієслівних прикметників, які не мають своїх буквальних еквівалентів в українській мові: *thoughtful, helpful, supportive, welcoming*.

Англійська формула подяки *Thank you very much, you've been so helpful and supportive* може перекладатись як *Дуже дякую за допомогу і підтримку або Велике спасибі, ви мені дуже допомогли*. При цьому, якщо в українській комунікації таку фразу вживають у відповідь на реально надану допомогу або підтримку, то в англійському спілкуванні досить того, що адресат вислухав питання або прохання адресанта і проявив до нього інтерес. Тому учні, не знаючи цієї особливості, можуть оцінити ставлення свого співбесідника з

англомовної культури як безпідставно хороше, репліки як перебільшені, надумані, а його ставлення й зовсім як нещире.

Постійна демонстрація уваги до співрозмовника, що є характерною рисою англійського комунікативної поведінки, проявляється в тому, що англійці, в порівнянні з українцями, частіше вітаються, вибачаються та дякують. Фрази *Thank you i Sorry* звучать всюди і, на перший погляд, безпричинно, що дивує українського спостерігача, який звик до того, що подібні комунікативні дії відбуваються переважно тоді, коли для цього є видимий привід. Вітаючись, англійці зазвичай супроводжують вітання формулою *How're you*, що також є зовнішнім знаком уваги до адресата. У прагматичному сенсі вона є не стільки питанням про стан здоров'я або справ адресата, скільки знаком визнання його значимості, способом прояву уваги до нього [9, с. 176].

Коли я перебувала в США за програмою обміну і працювала на касі в закладі швидкого харчування, я помітила, що зі мною часто вітаються як *Hi!* *How're you*, проте і секунди не чекають на мою відповідь. На той час така поведінка мені здалася недружелюбною і показною. І лише згодом я зрозуміла, коли варто відповідати на таке привітання, а коли мій співбесідник не потребує відповіді і просто хоче виглядати привітним.

Подяка є мовним актом, який відіграє важливу роль в підтримці дружніх відносин між співрозмовниками, і, не дивлячись на універсальність, також має свою специфіку, яка зумовлена соціальними, культурними та історично сформованими моделями. Цей факт відзначався багатьма дослідниками [26; 29].

Доречність вербальної подяки як «плати» за дію, подарунок, послугу визначається типом культури, домінуючими культурними цінностями суспільства, відносинами між його членами. У культурах деяких народів надавати допомогу один одному настільки природно, що дякувати не прийнято, в їх мовах відсутня навіть слово «дякую». Для слов'янської культури також у багатьох ситуаціях (в родині, при спілкуванні з друзями) допомога один одному

вважається цілком природною і не потребує формальної посмішки і вербальної експлікації [9, с. 191–2].

Успішна крос-культурна комунікація передбачає врахування всіх потенційних ситуацій, в яких порівнювані культури відрізняються у використанні елементів мовлення. До прикладу, американці часто у спілкуванні використовують «дружні запрошення», які не варто розглядати, як реальний намір адресанта вас кудись запросити. Вони є насамперед стратегією показати дружелюбність та прихильність, аніж організувати реальну зустріч [31, с. 16].

Варто зазначити, що у комунікативній ситуації продавець-покупець, подяка клієнта за надані послуги завжди супроводжується відповідним *Thank you* з боку обслуговуючого персоналу. Однак ця фраза не зовсім аналогічна фразі *дякую Вам*, оскільки часто вживається в ситуаціях, коли клієнт не виконав дії, які б «заслужували» (у нашому розумінні) подяки. Розглянемо деякі «незвичні» ситуації вираження подяки:

1) у магазині одягу покупець приміряв декілька речей, але йому нічого не підійшло, тож він повертає їх консультанту і говорить: “*Thank you very much*”. А у відповідь чує: “*Thank you*”.

2) у кіоску:

Відвідувач: “*I am wondering whether you have bus tickets*”. Продавець: “*In the next shop*”. Відвідувач: “*Thank you*”. Продавець: “*Thank you.*”

3) у магазині відвідувач просить касира розмінити 1 фунт:

Відвідувач: “*Could you change me a pound, please?*” Касир: “*Sure. Here you are.*” Відвідувач: “*Thank you very much.*” Касир: “*Thank you.*”

4) на ринку:

Продавець: “*Would you like some apples as well?*” Покупець: “*No, thank you, I’ve already bought some.*” Продавець: “*Thank you.*”

Цікавим прикладом цієї комунікативної особливості англійців є розмова працівника телефонної довідкової служби з клієнтом [25]:

A – агент, C – дозвонювач:

A: XYZ Directories, which name please? C: Jones.

A: Jones, **thank you**. Which town please? C: Cardiff.

A: Cardiff, **thank you**. Which address please? C: Number 28, Acacia Avenue.

A: Number 28, Acacia Avenue, **thank you**. Just searching for you. (Pause).

Sorry to keep you waiting. **Thank you**. Your number is 0123456789.

C: **Thank you**.

A: You're welcome. C: Goodbye. A: Goodbye.

Існує думка, що в подібних ситуаціях *Thank you* має значення не подяки, а завершення контакту. Очевидно, тут також має місце десемантизація формули подяки, яка перетворюється у формальний маркер ввічливості, прагматична функція якої не подяка, а надання уваги адресату, демонстрація прихильності до нього [9, с. 194].

У різних ситуаціях подяки носії англійської мови використовують, як мінімум, на одну репліку більше, ніж носії української. Пор.:

“That’s fantastic. I really appreciate your doing that for me. Thank you very much” (подяка за надану допомогу). – *Вельми дякую. Ти мені дуже допоміг.*

“Thank you very much. You were so kind to ask me and it was a beautiful meal. You outdid yourself” (подяка за обід). *Дякую за запрошення. Було дуже смачно (найбільш типовий вираз подяки за обід).*

У ситуаціях, у яких об’єкт подяки має високу «ціну», кількість англійських реплік може доходити до п’яти, тоді як українці зазвичай обмежуються трьома. Цей факт не є випадковим, оскільки багатослівність – це одна із стратегій ввічливості зближення, характерних для англійської комунікативної культури. Тож в англійській комунікації комбінації і повтори є однією з основних стратегій посилення ввічливості.

Отже, дослідники виокремлюють деякі відмінності в англійській і українській комунікативній поведінці висловлення подяки, серед яких:

1) носії англійської мови дякують частіше, експресивніше і багатослівніше, ніж представники слов’янських культур;

2) англійські репліки часто замінюються (або доповнюються) оцінювальними;

3) слов'яни висловлюють подяку стриманіше, коротше і переважно тоді, коли є дійсна причина подяки;

4) англійські мовні формули подяки переважно десемантизовані і є формальним маркером ввічливості, їх основне прагматичне значення полягає в підтримці гармонії між співрозмовниками;

5) українці надають більше значення змісту, ніж формі, і, як правило, дякують за наявності об'єкта подяки, це акт вдячності за надані послуги, допомогу, подарунок;

6) в англійській комунікативної культурі подяка – це не тільки вираз вдячності співрозмовнику у відповідь на його дії, але і часто вживається як знак уваги, вираження прихильності і поваги;

7) англійська формула подяки може вживатися також як знак завершення контакту [9, с. 197].

Тож ми з'ясували, що комунікативні ситуації подяки в англійській та українських культурах мають певні відмінності, які безперечно впливають на процес міжкультурної комунікації. Загалом, носії англійської мови є більш «охочими» та більш «щедрими» на слова у вираженні подяки на противагу українцям.

3.3 Навчання висловлюванням подяки на уроках англійської мови

Важливість розуміння відмінностей у вираженні подяки в різних культурах є одним із невід'ємних компонентів опанування іноземною мовою. Тож виникає логічне питання: як учні можуть досягти високого рівня володіння соціолінгвістичної компетенції? Напевне перебування у країні, мова якої вивчається, має забезпечити природне набуття необхідних навичок шляхом занурення у культуру цієї країни. Проте дослідження показують, що це є безперечно позитивним, проте недостатнім фактором [31, с. 9], оскільки

усвідомлення особливостей культури залежить від якісно проведеного часу в іншій країні та від індивідуальних особливостей учня (відкритість, бажання та готовність вступати в діалог, спостережливість). Тому особливо важливим є вміння формувати цю компетенцію за умови відсутності реального мовного середовища [3, с. 9].

Ми неодноразово наголошували, що соціокультурна компетенція передбачає вміння користування мовою так, як вимагає того ситуація. Звісно, якщо учень відповість товаришу по парті чи вчительці стандартне *Thank you* за отриману допомогу, то таку комунікацію можна буде назвати успішною. Проте, якщо учень так само поводитиметься у міжкультурній комунікативній ситуації подяки, то його можуть розцінити як нетактовну, непривітливу чи невдячну людину. У деяких ситуаціях знання норм мовленнєвого етикету та доброзичливе ставлення до співбесідника може навіть дещо компенсувати недостатній рівень володіння мовою [21]. Тож лише мовна і мовленнєва компетенції не гарантують здійснення успішної міжкультурної комунікації.

Ми пропонуємо представити учням ситуації в повсякденному спілкуванні, офіційному та професійному, у яких в англійській комунікативній культурі прийнято дякувати. А також наведемо приклади формул подяки залежно від ситуації та учасників комунікації.

Варто зазначити, що цей матеріал є автентичним, тобто він створений носієм англійської мови і взятий безпосередньо із англійськомовного джерела. У зв'язку з введенням лінгвокультурного компоненту у навчання іноземних мов, гостро постає проблема автентичності мовного середовища. Остання досягається за допомогою застосування автентичних текстів як одиниці спілкування [2].

Повсякденні ситуації школярів не можуть обходитись без комунікації із однокласниками. Тож, якщо друг по парті пригостив святковим пирогом у свій день народження, йому обов'язково потрібно подякувати. Або якийсь школяр притримав двері – це також варте подяки.

Доречними будуть такі висловлювання: *Thank you. / Thanks so much. / Thanks a lot. / Thanks a bunch. / Thanks a ton. / Thanks!* Або коли товариш приготував чашку чаю: *“Thanks a bunch! You’re awesome for thinking of me.”; “I really appreciate it. / You shouldn’t have.”*

Прийнято дякувати за подарунок, навіть незначний, але подяка має бути такою, як наче вам подарували те, про що ви мріяли з самого дитинства:

I can’t believe you did this! You shouldn’t have. But thank you so much. This was very kind of you.

What a thoughtful gift. I really appreciate this!

I don’t know what to say! / That’s very kind.

Навіть незнайомець на вулиці може вам зробити комплімент, який також не можна залишити без відповіді:

I don’t know what to say. That’s very kind of you. Thank you.

Коли ваш друг затримався в школі або прийшов до вас додому, щоб допомогти завершити шкільний проект, не забудьте щиро йому віддячити і підкреслити його важливий внесок у спільну роботу, його неоціненну допомогу:

You’re the best. I wouldn’t have finished this on time without you.

I really owe you one. Thanks for staying late. Next time you need help, I’ve got it.

You’re the best. / I owe you one. / You rock. What would I do without you?

To say thank you is not enough. / I can’t thank you enough.

Деякі щоденні ситуації потребують використання більш офіційної лексики. Наприклад, якщо ви висловлюєте подяку на якомусь урочистому заході, або на уроці своєму викладачеві, чи-то пишете листа подяки малознайомій людині, краще вживати більш офіційні формули подяки. Наприклад: *I’m so grateful for... / I’m so thankful for... / Many thanks for...*

Допомога друзів у скрутній ситуації, наприклад, коли захворів хтось із ваших близьких, є особливою і заслуговує на такі ж особливі слова:

*I'm so grateful for your help. It was a challenging time but you made it easier.
Thank you. I'm so thankful friends like you.*

I truly appreciate... / Thank you ever so much for... / It's so kind of you to...

Thank you for going through the trouble to.../ Thank you for taking the time to..

I'm eternally grateful for... / I cannot thank you enough for... / I want you to know how much I value... / Words cannot describe how grateful I am for... / Please accept my deepest thanks for...

Кожен у житті проходить складні часи. Хтось переживає хворобу рідних, хтось втрату роботи. Тож, якщо вам люб'язно згодились допомогти, не забудьте щедро за це подякувати і підкреслити, як ви цінуєте цю людину:

I'm eternally grateful to you for providing dinners to my family while I was in the hospital. I felt comforted knowing they were well-fed.

Words cannot express how grateful I am for your help after my mom passed away. I was devastated and you helped me get through each day.

Для написання офіційного листа-подяки необхідно звернути увагу до кого він адресований, і якщо це старша за вас людина, або малознайома, то потрібно уважно добирати слова подяки:

Thank you for your assistance with... / Thank you for your attention to this matter.

Thank you for your assistance with / attention to this matter. We look forward to hearing from you shortly.

Your support is greatly appreciated. / I'd like to express my appreciation for.../ Thank you for your kind consideration. We wish you Happy Holidays and look forward to another successful year together (Annemarie Speak Confident English).

Для запам'ятовування таких висловів подяки можна запропонувати учням обрати одну із цих ситуацій і побудувати короткі діалоги. Необхідно запитати учнів, чи вони помітили різницю у тому, як вони зазвичай дякують, і як це роблять їх однолітки із англомовних країн. Оскільки в нашій лінгвокультурі ми не звикли так часто дякувати, як це роблять, наприклад, англійці, в учнів треба розвивати ці навички, прищеплювати їм любов до слів подяки.

Для того, щоб допомогти школярам краще зрозуміти відношення англійців до поняття подяки, ми пропонуємо познайомити їх із прислів'ями, які відображають «дух» подяки англомовної лінгвокультури.

Робота над прислів'ями не лише допомагає збагатити словниковий запас учнів, а й занурює їх у культурну й національну багатоманітність світу, вчить відчувати спільне та відмінне в кожній культурі та мові, краще і глибше зрозуміти один одного, виховує повагу до іншого, є джерелом формування міжкультурної компетенції як складової соціокультурної компетенції учнів [20].

Ми підібрали вісім прислів'їв, які доповнені поясненнями та прикладами вживання. Учням можна запропонувати вибрати одну чи дві з них та прокоментувати, пояснити, як вони їх розуміють; чи вони погоджуються з ними; чи пам'ятають приклади із свого життя, до яких можна було б застосувати якесь прислів'я; запитати, чому навчають ці прислів'я; чи вважають вони англійців / американців вдячними людьми.

1. *Count your blessings* (дослівно перекладається як *порахуй свої благословення*; інший варіант – *радій, будь вдячним*). Воно використовується, коли ви хочете нагадати комусь, наскільки їм посміхається удача, і що щастя повернуто до них обличчям, не дивлячись ні на які проблеми. Ви можете використовувати його в таких реченнях:

Then put your feet up and count your blessings! [39]

Count your blessings, you could have been fined much more than that.

2. *Gratitude is the sign of noble souls* (вдячність – це риса благородних людей) означає, що ті, які відчувають і висловлюють вдячність на словах, вважаються хорошими людьми, з якими приємно спілкуватись. Окрім цього, вдячним людям присвоюють такі риси характеру як: щедрість, щирість та ін.

I can't even imagine how much he did for the well-being of this needy family, considering how miserable his income is. He showed that gratitude is the sign of the noble souls.

3. He that is hard to please, may get nothing in the end (той, кому важко догодити, може зрештою нічого не отримати) означає, що та людина, яка завжди хоче чогось більшого або кращого, але ніколи не задоволена тим, що має зараз, зрештою може втратити все.

Kate had everything she wanted. Her parents handed her every present she asked for, but even though she always could find something insignificant to complain of. One day, when her mom and dad get sick of it, she'll be left with what she has. She that is hard to please, may get nothing in the end.

4. It's the little things that count (саме дрібниці багато значать) означає бути вдячним за незначні речі / блага, які ми маємо. Часом ми жаліємось про те, що у нас немає найкращих речей, таких як: телефон останньої моделі чи брендовий одяг. Та це прислів'я нагадує нам, що саме нематеріальні речі, такі як любов і сім'я, роблять нас по-справжньому щасливими.

Even when I don't get the most beautiful presents, I know that my family is always with me, and it's the little things that count.

5. Don't look a gift horse in the mouth (дарованому коню в зуби не дивляться) означає бути вдячним за будь-який подарунок, а не крутити носом (*turn one's nose up at smth*), показуючи цим, що подароване вас не влаштовує. Цей вислів має свою історію. Щоб приблизно оцінити вік коня, достатньо було подивитись на його зуби. Тому, коли людина так вчиняла зі своїм подарованим конем, це могло означати, що вона не довіряла тому, хто зробив їй такий подарунок.

If someone gave you a gift, even not the one you expected to get, just be grateful, say thank you. Don't look a gift horse in the mouth.

6. Never take anything for granted (дослівно перекладається як *ніколи нічого не сприймайте як належне*). Це прислів'я вчить нас не приймати все, як наче так і має бути, але цінувати кожну добру справу, допомогу, яку нам люб'язно пропонують.

Only when his parents got old and sick, he realized how much they helped him and backed him up his entire life. He felt so grateful to them because from that time he never took anything for granted.

7. Thanks cost nothing (сказати «дякую» не коштує грошей) значить, що бути вдячним дуже просто, оскільки для того, щоб подякувати іншій людині, не потрібні ні гроші, ні великі зусилля.

I feel sweet warmth inside myself every time I thank my mom for tasty food and clean dishes. I know that thanks cost nothing but it brings much more happiness than any money.

8. The grass is always greener on the other side of the fence (трава завжди зеленіша по іншу сторону паркана) означає, що людям ситуація і життя інших здаються набагато кращими, ніж власні. Прислів'я часто скорочують до “the grass is always greener”.

She had been wanting to replace Sarah as President of the group for a long time, but once she got the job she realized how hard it was and regretted wanting it so badly. The grass is always greener on the other side of the fence (Esmond A. My English Teacher.eu).

Тож на конкретних прикладах ми розглянули, як на уроках англійської мови можна навчати учнів висловлюванням подяки, які вважаються доречними носіями англійської мови в конкретних ситуаціях, та застосування яких покращить шанси школярів здійснювати успішну міжкультурну комунікацію.

ВИСНОВКИ

Тож завдяки всебічному розгляду шляхів вербалізації подяки та детальному компаративному аналізу висловлювань подяки у порівнюваних мовах ми переконались, що подяка є різностороннім поняттям, яке містить не лише лексико-граматичні особливості вираження, але й культурні.

Таким чином, було окреслено лексико-синтаксичні засоби номінації подяки, серед яких слова-маркери: *thank you, grateful* та ін.; стійкі словосполучення і кліше: *I'm grateful / obliged / indebted to you for...*; ідіоми: *thank your lucky stars*; фразеологічні одиниці: *Thank you from the bottom of my heart for...; my most heartfelt thanks to you for...*; емоційно-експресивні вираження подяки: *I don't know how to thank you / I can never thank you enough* та ін.

Встановлено, що система інтенцій вираження подяки включає в себе складові: інтенція дотримання етикетних норм, вираження емоційного стану мовця, створення свого мовного іміджу, впливу на поведінку і емоційний стан адресата, раціональної оцінки ситуації та інтенція «не бути боржником».

З'ясовано, що вдячність висловлюється як живим, так і неживим істотам за нематеріальні та матеріальні блага. Проте в міжособистісних контактах знайомі, друзі рідко обмежуються репліками з експліцитною вдячністю і супроводжуються або замінюються емоційно-оцінювальними репліками.

Визначено, що прагматика вираження подяки переважно полягає у намірі адресанта «припіднести» адресата подяки.

Визначено, що формули подяки з англійської на українську передаються за допомогою еквівалентних відповідників, які постійно та без змін існують у цільовій мові, та варіантних, коли перекладач має обрати один із варіантів перекладу, який найкраще підходить за контекстом.

Встановлено, що перекладачі часто послуговуються перекладацькими граматичними та лексико-семантичними трансформаціями для того, аби досягнути адекватності в передачі формул подяки на українську мову. Застосування перекладацьких граматичних трансформацій зумовлене

гетерогенністю порівнюваних мов і необхідне для уникнення граматичного буквалізму.

У процесі аналізу висловлювань подяки було встановлено, що для їх передачі широко застосовується *перестановка* частин речення та слів, яка полягає у зміні розташування слів, словосполучень, частин складного речення в ТП порівняно з ТО; *заміна*, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки словоформ; *транспозиція* (перехід однієї частини мови в ТО в іншу ТП, наприклад, перехід іменника в прикметник, в прислівник, прикметника в іменник, у дієслово та в прислівник). Також застосовується *членування речення* або *парцеляція*, яка зумовлена структурно-типологічними розбіжностями між реченнями вихідної і цільової мов та дискретністю української мови, а також бажанням перекладача зробити ТП якомога доступнішим для сприйняття.

З'ясовано, що серед лексико-семантичних трансформацій найчастіше застосовується контекстуальна заміна; опущення та пермутація використовуються досить нечасто, водночас транскодування та калькування взагалі не були виявлені під час аналізу передачі формул подяки на українську.

На багатьох прикладах доведено, що для досягнення адекватного перекладу формул подяки перекладачеві не достатньо використовувати постійні чи варіантні відповідники, чи залучити одну із наведених вище модифікацій. Йому необхідно застосовувати відразу декілька граматичних та лексико-семантичних трансформацій, що вимагає високої компетенції.

Визначено, що носії англійської мови надають фразам подяки великого значення, які допомагають їм залишатись ввічливими, приємними співбесідниками. Виявлено, що вони дякують набагато частіше, ніж українці і є «багатослівнішими», тому що вони окрім слів вдячності додають ще 2-3 речення, які містять компліменти особі, якій адресована подяка. Така відмінність може спровокувати непорозуміння у процесі міжкультурного діалогу. Тому було запропоновано способи, за допомогою яких можна ознайомити учнів із деякими особливостями комунікативних ситуацій подяки, які притаманні саме носіям англійської мови.

Я, Приходько Анна Анатоліївна, своїм підписом засвідчую, що моя дипломна робота «Вербалізація подяки в художньому дискурсі (перекладацький аспект)» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. При написанні роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

(підпис)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л.С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Бронетко І.А. Методика формування лінгвосоціокультурної компетенції учнів загальноосвітніх шкіл / І.А. Бронетко // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Філологічні науки». Кн. 3. – 2014. – С. 183–186. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2014_3_41. – (29.11.2019).
3. Воробйова І.А. Формування соціокультурної компетенції учнів старшої школи засобами іноземної мови : автореф. дис. канд. пед. наук / І.А. Воробйова; АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К. : Освіта України, 2003. – 20 с.
4. Государська О.В. Критичний аналіз класичних моделей перекладу / О.В. Государська // Філологічні трактати. – 2016. – Т. 8, № 1. – С. 17–25. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2016_8_1_4 . – (21.11.2019).
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан // Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – [4-те вид., вип.]. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 576 с.
7. Карпчук Н.П. Адресованість в офіційному та неофіційному англomовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз) : монографія / Н.П. Карпчук. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 162 с.
8. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник / І.В. Корунець. – Вінниця : «Нова Книга», 2003. – 448 с.

9. Ларина Т.В. Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах / Т.В. Ларина. – М. : Изд-во «РУДН», 2003. – 315 с.
10. Лощенова І.Ф. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу / І.Ф. Лощенова, В.В. Нікішина // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія «Філологічні науки». Кн. 3. – 2014. – С. 103–104.
11. Максимов С.Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови) / С.Є. Максимов. – К. : Ленвіт, 2006. – 157 с.
12. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М. : Воениздат, 1980. – 237 с.
13. Найда Ю.А. К науке переводить / Ю.А. Найда // Лингвистические аспекты теории перевода (хрестоматия) / [сост. : С.Т. Золян, К.Ш. Абрамян]. – Ереван : Лингва, 2007. – С. 4–31.
14. Национальный корпус русского языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://processing.ruscorpora.ru/search.xml?mycorp=&mysent=&mysize=&mysentsize=&dpp=&spp=&spd=&text=lexform&mode=multi&sort=i_grtagging&env=alpha&req=thank. – (20.11.2019).
15. Основи перекладу: граматичні та лексичні аспекти : [навч. посіб. / за ред. Шпака В.К.]. – К. : Знання, 2007. – 210 с.
16. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. – М. : Международные отношения, 1974. – 216 с.
17. Спецрозділи перекладу : конспект лекцій / укладач С.В. Баранова. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 86 с.
18. Український мовленнєвий етикет [Електронний ресурс] / Навчальні матеріали онлайн. – Режим доступу : pidruchniki.com/1770071247604/dokumentoznavstvo/ukrayinskiy_movlennyeviy_etiket. – (06.11.2019).
19. Формановская Н.И. Речевой этикет и культура общения [текст] / Н.И. Формановская. – М. : ЭКСМО, 1989. – 150 с.

20. Фурсова А.М. Розвиток соціокультурної компетенції учнів на уроках англійської мови. Інтеграція видів діяльності [Електронний ресурс] / А.М. Фурсова. – Режим доступу : <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/rozvitok-sotsiokulturnoyi-kompetentsiyi-uchniv-na-.html>. – (30.11.2019).

21. Черкасова С.В. До питання про визначення змісту соціолінгвістичної компетенції учнів старшої загальноосвітньої школи / С.В. Черкасова // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 110, Т. 2. – С. 278–280.

22. Щербицька В.В. Особливості графічної стилістики в сучасних автобіографічних англомовних творах / В.В. Щербицька // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. – 2014. – Випуск 4. – 8 с. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nzbdpufn_2014_4_15.pdf. – (14.11.2019).

23. Brown P. Politeness – some universals of language usage / P. Brown, S. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 347 p.

24. Byram M. The Sociocultural and Intercultural Dimension of Language Learning and Teaching / M. Byram, G. Zarate. – Strasbourg : Council of Europe Press, 1997. – 120 p.

25. Cameron D. Good to talk? Living and working in a communicative culture / D. Cameron // Sage Publications. – L. : Thousands Oaks, 2000. – 208 p.

26. Coulmas F. Conversational routine. Explorations in standardized communication situations and prepatterned speech / F. Coulmas. – The Hague : Mouton, 1981 – P. 69–91. – Access mode : <https://doi.org/10.1017/S0047404500000208>. – (11.09.2019).

27. Farashaiyan A. A Cross-Cultural Comparative Study of Gratitude Strategies between Iranian and Malaysian Postgraduate Students School of Language Studies and Linguistics [Electronic resource] / A. Farashaiyan, T.K. Hua // University

Kebangsaan Malaysia (UKM), Bangi, Malaysia. Vol. 8, No. 7; June 2012. – Access mode : <http://dx.doi.org/10.5539/ass.v8n7p139>. – (11.09.2019).

28. Fraser B. Perspectives on politeness [Electronic resource] / B. Fraser. – Journal of Pragmatics. – [vol. 14]. – 1990. – P. 219-236. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/222851598_Perspectives_on_Politeness. – (16.09.2019).

29. Interlanguage pragmatics / ed. by Gabriele Kasper, Shoshana Blum-Kulka. – New York : Oxford University Press, Inc, 1993. – 252 p. – Access mode : https://books.google.com.ua/books?id=QAsbd2oi7LMC&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false. – (16.09.2019).

30. Mahadev L. Apte “Thank you” and South Asian languages : A comparative socio-linguistic study / Apte L. Mahadev. – International Journal of the Sociology of Language, issue 3. – 1974, P. 67-89. – Access mode : <https://www.degruyter.com/view/j/ijsl.1974.issue-3/ijsl.1974.3.67/ijsl.1974.3.67.xml>. – (08.09.2019).

31. Mizne C.A. Teaching Sociolinguistic Competence in the ESL Classroom [Electronic resource] / C.A. Mizne // Senior Thesis Projects. – University of Tennessee, Knoxville, 1997. – 69 p. – Access mode : http://trace.tennessee.edu/utk_interstp2/20. – (28.11.2019).

32. Reverso Context [Electronic resource]. – Access mode : <https://context.reverso.net/%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B4/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/thank+lucky+stars>. – (15.11.2019).

33. The grass is always greener on the other side of the fence [Electronic resource] / The Phrase Finder. – Access mode : <https://www.phrases.org.uk/meanings/the-grass-is-always-greener-on-the-other-side-of-the-fence.html>. – (29.11.2019).

34. Universals and cultural diversity in the expression of gratitude / [Floyd S., Rossi G., Baranova J., and others]. – Royal Society Open Science 5 : 180391. – 2018. – P. 6–7. – Access mode : <http://dx.doi.org/10.1098/rsos.180391>. – (16.09.2019).

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

35. Вдячність [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Вдячність>. – (10.11.2019).

36. Словник української мови : в 11 томах. – Том 9, 1978. – С. 13. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/sadovyna>. – (25.11.2019).

37. Cambridge Dictionary [Electronic resource]. – [4th edition]. – Cambridge : Cambridge University Press, 2013. – 1856 p. – Access mode : <https://dictionary.cambridge.org/ru/gratitude>. – (15.11.2019).

38. Collins Online Dictionary [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/thank-ones-lucky-stars>. – (25.11.2019).

39. Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic resource]. – [5 edition]. – Harlow : Pearson Education Ltd, 2011. – 2081 p. – Access mode : <https://www.ldoceonline.com/dictionary/gratitude>. – (15.11.2019).

40. Merriam-Webster Dictionary [Electronic resource]. – Springfield : Merriam Webster, U.S., 2016. – 960 p. – Access mode : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/gratitude?src=search-dict-hed>. – (15.11.2019).

41. Oxford English Dictionary [Electronic resource]. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 1024 p. – Access mode : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/gratitude>. – (15.11.2019).

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

42. Austen J. *Pride and Prejudice* / J. Austen. – Herts : Wordsworth Editions Ltd, 1997. – 352 p.
43. Austen J. *Sense and sensibility* / J. Austen. – London : Little, Brown Book Group, 2013. – 208 p.
44. *Better Ways to Say Thank You in English (30+ New Expressions)* [Electronic resource] / *Speak Confident English* [posted by Annemarie]. – 2019, May 22. – Access mode : <https://www.speakconfidentenglish.com/say-thank-you-english/>. – (25.11.2019).
45. Brontë C. *Jane Eyre* / C. Brontë. – Herts : Wordsworth Editions Ltd, 1997. – 488 p.
46. Brown D. *The Da Vinci Code* / D. Brown. – NY : Anchor, 1st edition, 2003. – 496 p.
47. Donoghue E. *Room* [Electronic resource] / E. Donoghue. – London : Little, Brown Book Group, 2010. – 336 p. – Access mode : https://archive.org/stream/RoomEmmaDonoghue/Room%20-%20Donoghue%2C%20Emma_djvu.txt . – (25.11.2019).
48. Jerome K. *Jerome Three Men in a Boat (to say nothing of the dog)* [Electronic resource] / Jerome K. Jerome. – 2010. – 185 p. – Access mode : <http://www.gutenberg.org/files/308/308-h/308-h.htm>. – (21.11.2019).
49. Lewis C. *Through the Looking-Glass and what Alice found there* / Lewis Carroll. – London : Macmillan Ltd, 2016. – 288 p.
50. McNaught J. *Paradise* / J. McNaught. – New York : Eagle Syndication, Inc, 1991. – 709 p.
51. Milne A. A. *Winnie-the-Pooh* / A. A. Milne. – E.P. Dutton & Company, 2001. – 161 p.
52. Roberts G.D. *The Mountain Shadow* / G.D. Roberts. – London : Little, Brown Book Group, 2015. – 912 p.

53. Sparks N.A Walk to Remember / N. Sparks. – London : Little, Brown Book Group, 2013. – 208 p.
54. Thackeray W.P. Vanity Fair [Electronic resource] / W.P. Thackeray. – 2015. – 784 p. – Access mode : – <http://www.gutenberg.org/files/599/599-h/599-h.htm>. – (21.11.2019).
55. Wilde O. The Picture of Dorian Gray [Electronic resource] / O.Wilde. – 2004. – 250 p. – Access mode : <http://www.gutenberg.org/files/174/174-h/174-h.htm>. – (21.11.2019).
56. 8 Proverbs about Gratitude: Count your blessings, It's the little things that count [Electronic resource] / My English Teacher.eu [posted by A. Esmond]. – 2018, Feb. 1. – Access mode : <https://www.myenglishteacher.eu/blog/proverbs-about-gratitude/>. – (28.11.2019).

SUMMARY

The graduation thesis focuses on expressions of gratitude present in English literary discourse and their variants translated into Ukrainian.

The purpose of the research consists of three main aspects. These are to distinguish linguistic as well as extra-linguistic peculiarities of gratitude formulas, to determine ways by which gratitude elements are transferred from English into Ukrainian and finally to develop recommendations how students can learn cultural facets of gratitude expressions.

The objectives of the study are to identify lexical-syntactic means of gratitude nomination; to analyze communicative situations of gratitude and find out when it is customary to express gratitude for native English speakers; to establish pragmatic features of gratitude replicas; to find out the difference between transmitting thanksgiving formulas by equivalent and variant correspondences; to determine what grammatical and lexical-semantic transformations are used to convey gratitude by means of the Ukrainian language; to describe some cultural features of expression of appreciation by native speakers of comparable languages; to suggest how students can learn to distinguish differences in the communicative gratitude behavior of the English / Americans and Ukrainians.

Methodological base of the paper covers critical analysis of literary sources, comparative and discursive analysis. The analysis is carried out on the basis of the National Corpus of the Russian Language, parallel multilingual corpus, as well as by the direct selection of fragments containing expressions of gratitude from the books of English-speaking authors.

The thesis rests on recent research in sociolinguistics conducted by T. Larina, which well describes the differences of gratitude concept present in the English and Ukrainian linguistic culture.

Previous studies by P. Brown, F. Colmas, B. Fraser, D. Cameron, G. Kasper, Blum-Kulka, M. Eisenstein, J. Bodman have indicated that culture peculiarities are

greatly reflected in language. That's why it results in deviations on lexical and syntactic levels of the target language.

First chapter answer the questions of how gratitude expressions are realized in language and speech. It differentiates a synonymous set of gratitude expressions and their combinability with the independent and auxiliary parts of speech. It also indicates the conditions and reasons for expressing thanks and its variants of implementation in language / speech.

We point out that the system of intentions of gratitude includes the components such as the intention of observing etiquette, the expression of the emotional state of the speaker, the creation of one's linguistic image, the influence on the addressee's behavior and emotional state, the rational assessment of the situation and the intention not to be a "in debt".

In addition, we list the services / communication situations in which people typically express gratitude. Thus, gratitude can be expressed for money, assistance or service, support, advice, and caution / care, gift or invitation. We have also found out that the formulas of the (ritual) expressions are common at meeting / greeting of friends. We also specify "recipients" of gratitude, which may include specific individuals, groups of people, and non-personalized concepts.

We highlight the fact that semantic field of gratitude includes some units that have directly passed from the sphere of the compliment. These are mostly formulas that emphasize the positive character of a person who expresses gratitude, such as their kindness.

In the empirical part of the study the main concern is finding out the ways how expression of appreciation in the English literary discourse are translated into Ukrainian. It is determined that the formulas of gratitude are conveyed by means of equivalent correspondences, which remain unchanged in the target language (TL), and also variant correspondences – translator has to choose one of the variants of translation that suits most appropriately to the context.

The results of the research have shown that translators often resort to grammatical and lexical-semantic transformations in order to achieve adequacy in

translating gratitude formulas into Ukrainian. The use of grammatical modifications is conditioned by the heterogeneity of the compared languages. It is also necessary to avoid grammatical literalism.

Among grammatical transformations used to convey gratitude expressions is distinguished *rearrangement* of parts of a sentence or words, phrases in the TL. Most often, Ukrainian gratitude expressions are modeled according to the scheme “gratitude formula + object of gratitude”, but there are also unusual cases where what you thank for is preceded by the phrase of gratitude. Rearrangement is made possible thanks to the potential of the members of the TL sentence to change its position, as opposed to the SL, which is determined by a fixed word order. It is necessary to make syntactic changes that are due to the allomorphic features of comparable languages in grammatical systems. In particular, *Thank (you) + for (-ing) / N* constructions are transmitted in Ukrainian by subordinate clause entered by the conjunction *уо* or a noun.

Replacement is also used to render gratitude into Ukrainian. It consists in the change of grammatical features of word forms. For example, the singular form is replaced by the plural and vice versa, members of the sentence change their function (object, for e.g., is translated by a subject), and their type of connection (syndetic is changed by asyndetic and vice versa, or coordination by subordination and so on).

Transposition is the transition of one part of a language in source text (ST) into another in target text (TT), for e.g., the transition of a noun into an adjective, an adverb; an adjective into a noun, a verb and a proverb.

It also applies *sentence division* or *parceling*, which is caused by structural and typological differences between the SL and TL sentences and the discreteness of the Ukrainian language, as well as the translator’s intention to make TT easier to perceive.

We have found out that *contextual substitution* is the most commonly used among lexical-semantic transformations. This type of translation transformation consists of several subtypes, namely *generalization*, *concretization*, *modulation*, *descriptive translation or explication*, and *antonymic translation*. It presupposes that

translator uses other word or expression instead of the one fixed in the vocabulary of the TL, taking into consideration the context of its usage, speech norms and traditions of the TL.

We have concluded that *adding* as a translation transformation is also often involved to render gratitude formulas. It consists in using in the TT lexical elements absent in the ST to adequately reflect the meaning of the ST, as well as to comply with the TL norms.

We have also established that *omissions* and *permutations* are used infrequently to translate expressions of thanks, while transcoding and calculations have not been identified at all during the analysis of the translation of the gratitude formulas into Ukrainian.

In the context of omission, we pay attention to the stylistic side of the transmission of gratitude formulas, namely the tendency to negate / omit the display of graphs in the TL.

It should be noted that many examples have shown that in order to achieve an adequate translation of the gratitude formulas, it is not enough for the translator to use constant or variant correspondences, or to involve one of the above mentioned modifications.

We stress that the grammatical component is intertwined with the lexical one, so most of the translation transformations are mixed, that is, both lexical and grammatical changes occur in the translation process. Such modifications are called mixed or *complex transformation*. It's important that application of transformations is aimed at adequately conveying the meaning of the original, taking into account the rules of the TL.

The chapter 3 concerns the problems of inherent cultural aspects of thanks elements in the context of their teaching to students at school. We point out that learning a foreign language involves mastering not only the lexical, grammatical base (linguistic competence) and the ability to express thoughts in monologue or dialogue (communicative competence), but also knowing how to use the lexical material in a specific language and situation (sociolinguistic competence). Thus, we consider

expressions of appreciation from the cultural side, and define the differences in English and Ukrainian linguistic culture.

We stress the fact that native English speakers give great importance to phrases of thanks, which help them remain tactful, pleasant interlocutors. It means that the English gratitude conveys often formal markers of politeness, while fundamental pragmatic importance is to maintain harmony between the interlocutors. The English native speakers thank much more often than the Ukrainians, more expressively and in the situations which we consider inappropriate to express gratitude. Besides, the English replicas are often replaced (or supplemented) by evaluative ones. In English communicative culture, appreciation is not only an expression of gratitude for some service, but is also often used as a sign of attention, expression of affection and respect.

The Ukrainians, on the contrary, express their gratitude more restrainedly, briefly and preferably when there is a good reason for gratitude. They attach more importance to content than form and, as a rule, thank for the object of gratitude, for the services, assistance, gift and so on.

We pay attention to the fact that the English expressions of appreciation are usually longer because in addition to words of gratitude, they normally add 2 or 3 sentences that contain compliments to the “receiver” of gratitude. Such differences can provoke misunderstandings in the process of intercultural dialogue.

Therefore, we suggest ways to introduce to students some of the peculiarities of communicative gratitude situations inherent in native English speakers. So, we illustrate typical situations from students’ everyday life, and some formal occasions, such as expressing thanks at the solemn meeting, or simply to the tutor at school, or writing a formal thank-letter. We recommend that students should memorize given expressions of thanks that are particular to certain situation. The main goal here is to help students see the differences in thanking culture of the English and the Ukrainians. We suggest that students pick up one of given situations and create own short dialogues. Teacher can ask students if they notice a difference in how they usually thank and how their peers from English-speaking countries do. Because in

our linguistic culture we are not used to giving thanks as often as English people do, students need to develop these skills and be instilled with genuine sense of English gratitude.

We also give special attention to proverbs that reflect the soul of gratitude in English-language culture. We point out that working on proverbs can not only help to enrich the vocabulary, but it also immerses students in the cultural and national diversity of the world. It teaches them to see what is common and different in each culture and language, to better and deeper understand each other, to instill respect towards the other. So, proverbs are a source of formation intercultural competence as a component of students' sociocultural competence. Thus, we illustrate the use of proverbs that concern appreciation along with their explication. Students may be asked to select one or two of them and comment on how they understand them; whether they agree with them; whether they remember examples from their lives that can illustrate a chosen proverb; whether they understand the moral of the proverb; whether they consider the English grateful people.

To sum up, we'd like to say that the multifaceted concept of gratitude presented in the English literary discourse covers plenty linguistic, extra-linguistic and translation aspects that worth being considered and further analysed.

Key words: gratitude, thanks, communicative situation, translation transformation, grammatical transformation, lexico-semantic transformation, sociolinguistic competence.